

Türkiye’de Engelli Bireyler İçin Uygulanan Politikalarda Belediyelerin Katkısı: Bağcılar Belediyesi Örneği

Hilmi Sözen¹

Özet

Kamu yönetimi literatüründe belediyeler, yerel kalkınmayı teşvik eden, kent sakinlerinin yaşam kalitesini yükseltmeyi amaçlayan ve sosyal politikaların yerel düzeyde uygulanmasını koordine eden idari yapılar olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede, belediyeler, toplumsal adaletin sağlanması, kamu hizmetlerine erişimin eşitlenmesi ve dezavantajlı grupların yaşam kalitesinin artırılması açısından kritik bir role sahiptir. Özellikle sosyal politikalar alanındaki faaliyetleri, ekonomik, sosyal ve fiziksel dezavantajlarla karşı karşıya kalan bireyler için yaşamsal bir önem taşımaktadır. Belediyelerin temel görevleri arasında, engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını teşvik etmek, kentsel mekânların fiziksel ve bilişsel erişilebilirliğini artırmak ve sosyal hizmetlerin çeşitlendirilerek yaygınlaştırılmasını sağlamak yer almaktadır. Engelli bireylerin eğitim, istihdam, sağlık ve kültürel faaliyetlere erişimini güvence altına almak, sadece sosyal politikaların bir gerekliliği değil, aynı zamanda insan hakları perspektifinden ele alınması gereken temel bir sorumluluktur. Bu doğrultuda, belediyelerin engellilere yönelik hizmet ve politikalarının etkinliği, sosyal bütünleşmenin sağlanması ve kapsayıcı kent politikalarının geliştirilmesi açısından belirleyici bir faktördür. Bu minvalden hareketle, bu çalışma, Türkiye’deki belediyelerin engelli bireylere yönelik rollerini mercek altına alarak, Bağcılar Belediyesi örneği üzerinden somut bir değerlendirme sunmaktadır. Çalışmanın temel amacı, Bağcılar Belediyesi’nin engelli bireyler için geliştirdiği politikaları ve uygulamaları analiz ederek, bu politikaların etkinliğini ölçmek ve yerel yönetimlerin sosyal kapsayıcılık konusundaki rolünü daha iyi anlamaktır. Ayrıca, engelli politikalarına dair literatüre katkı sağlamayı hedefleyen bu araştırma, başarılı belediye uygulamalarını ve stratejik yaklaşımları tartışmaya açarak, diğer yerel yönetimler için rehber niteliğinde bir perspektif sunmaktadır. Kapsayıcı bir kent yönetimi anlayışının inşasına katkıda bulunmayı amaçlayan bu çalışma, sosyal adalet ve erişilebilirlik ilkelerinin yerel yönetim politikalarına entegrasyonunu güçlendirmeye yönelik öneriler geliştirmektedir.

1 Dr., Selçuk Üniversitesi, E-posta: hilmiszn42@hotmail.com, ORCID: 0009-0004-7038-8941

“Engellilerin diğer toplumsal kesimlerle birlikte ve onlarla kaynaşarak ve bütünleşerek aynı imkânlara kavuşturulmaları gerekmektedir. Özel uygulamalar, hizmetlerden eşit oranda yararlanabilme veya erişebilme noktasında zorluklar yaşandığında geçerli olmalıdır.”
(Seyyar, 2013)

Giriş

İnsan refahının en temel unsurlarından biri, kuşkusuz, bireyin sağlık durumudur. Fiziksel ve ruhsal sağlığın optimum düzeyde olması, bireylerin yaşamlarını kesintisiz ve verimli bir şekilde sürdürebilmelerinin ön koşuludur. Bu bütünlüğün bozulması, en küçük aksaklıktan en ciddi sağlık sorunlarına kadar geniş bir yelpazede, bireyin yaşam kalitesini düşürmekte ve günlük işlevselliğini kısıtlamaktadır. Dahası, sağlıkta meydana gelen bu tür aksaklıklar, bireyin yalnızca günlük yaşantısını değil, yaşamının sürdürülebilirliğini de tehdit edebilecek sonuçlar doğurabilmektedir (Çılgın, 2021: 130). Ancak bu durum, toplumun büyük bir kesimi için geçici bir süreç olabileceken, toplumun dezavantajlı azınlık kesimleri için, özellikle engelli bireyler için, bu zorluklar süreklilik arz eden bir yaşam döngüsüne dönüşmektedir. Fiziksel, ruhsal veya sosyal çeşitli faktörler nedeniyle, bu bireyler toplumun diğer kesimlerine kıyasla daha zorlu bir yaşam sürdürmekte ve gündelik hayatta karşılaştıkları engeller sebebiyle sosyal, ekonomik ve kültürel alanlara tam ve eşit katılımı güçlükle çekmektedirler (Erten ve Aktel, 2016: 1276). Bu bağlamda, söz konusu sorunların üstesinden gelebilmek ve kapsayıcı bir toplum inşa edebilmek için, “engellilik” kavramının ne anlama geldiğini derinlemesine kavramak büyük bir önem taşımaktadır.

Engelliliğin anlaşılması ve açıklanmasına yönelik geliştirilen farklı teorik modeller, yalnızca engelliliğin nasıl algılandığını değil, aynı zamanda bu durumdan kaynaklanan sorunlara hangi perspektiften yaklaşıldığını ve çözüm süreçlerinde hangi politikaların benimsendiğini belirlemede kritik bir rol oynamaktadır (Metin, 2017: 325). Kısaca bu kavram, tarihsel ve toplumsal bağlam içinde değişkenlik gösteren, anlam dünyası sürekli olarak dönüşen dinamik bir yapıya sahiptir (Zakrzewska-Manterys ve Niedbalski, 2018). Bu dönüşüm, engelliliğe ilişkin yaklaşımların zaman içerisinde evrim geçirdiğini ve söz konusu değişimin engelli bireylere yönelik sosyal politikalar üzerinde doğrudan belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır (Metin, 2017: 325). Engellilik politikalarının temelinde, tıbbi model ile sosyal/hak temelli model olmak üzere iki ana yaklaşım yer almaktadır. Tıbbi model, engelliliği bireysel bir eksiklik veya kusur olarak ele almakta ve yeti kayıplarını tedavi odaklı çözümlerle gidermeyi amaçlamaktadır (Çamur ve Arap, 2023: 3). Bu bağlamda, engellilik en temel ifadeyle, “bireyin yeteneklerinde ve iş

yapabilme gücündeki sınırlılık ya da noksanlık” olarak tanımlanmaktadır (Erten ve Aktel, 2016: 1276). Dünya Sağlık Örgütü’ne (WHO, 1993) göre ise engellilik, bireyin doğuştan sahip olduğu ya da sonradan edindiği fiziksel, zihinsel, duyuşsal veya ruşsal kayıplar sonucunda yeteneklerinde ve işlevsel kapasitesinde meydana gelen sınırlamalar veya yetersizlikler şeklinde tanımlanmaktadır. Paul Longmore’un perspektifinden bakıldığında, tıbbi model engelliliği, “kronik tıbbi bir hastalığın bireyin toplumsal beklentilere uygun sosyal rolleri yerine getirmesini engellemesi durumu” olarak ele almaktadır (Andrews, 2017: 78). Bu çerçevede tıbbi model, engellilik politikalarında sağlık hizmetlerini öncelikli hâle getirerek rehabilitasyon ve bireyin işlevselliğini artırmaya yönelik tedavi edici müdahaleleri temel bir politika aracı olarak görmektedir (Çamur ve Arap, 2023: 3).

Buna karşın, yalnızca belirli bir fiziksel ya da zihinsel durumu tanımlayan statik bir olgu olmanın ötesinde, toplumsal algılar, kültürel değer yargıları, örtük varsayımlar ve etiketlemelerle şekillenen çok boyutlu bir yapıya sahiptir (Zakrzewska-Manterys ve Niedbalski, 2018). Bu anlayış, sosyal model olarak adlandırılan ve engelliliğin bireysel bir eksiklikten ziyade, toplumun sosyal ve fiziksel yapılarındaki engellerden kaynaklandığını savunan yaklaşımın temelini oluşturmaktadır. Sosyal modelin öncülerinden olan Union of the Physically Impaired Against Segregation (UPIAS), engelliliği, modern toplumun örgütlenme biçiminin fiziksel yeti yitimine sahip bireyleri ya yetersiz düzeyde dikkate alması ya da tamamen göz ardı etmesi sonucunda, bu bireylerin çeşitli faaliyetlerde yapısal dezavantajlarla karşılaşması ve nihayetinde ana akım toplumsal süreçlere katılımının engellenmesi olarak tanımlamaktadır (UPIAS, 1976; akt. Kahraman Güloğlu ve Kala, 2020: 62). Bu perspektif doğrutusunda sosyal model, engelli bireylerin toplumsal yaşama tam ve eşit katılımını teşvik eden politikaları önceliklendirerek, bağımsız yaşamı ve kişisel hareketliliği destekleyen hizmetleri merkeze almaktadır (Çamur ve Arap, 2023: 3). Bu anlayış, yalnızca bireysel rehabilitasyon ya da tıbbi müdahaleleri önceleyen politikaları aşarak, erişilebilirlik, ayrımcılıkla mücadele, eşit haklar ve sosyal katılımı güçlendiren yapısal dönüşümleri hedeflemektedir. Dolayısıyla, engellilik olgusuna ilişkin farklı teorik yaklaşımlar, engelli bireylere yönelik sosyal politika uygulamalarının gelişiminde belirleyici bir rol üstlenmekte ve engellilikle ilgili mevcut normların dönüşümüne yön vermektedir (Metin, 2017: 327). Bu bağlamda, söz konusu sosyal politikalar, engelli bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik olarak geliştirilen engellilik politikalarıdır.

Genel anlamda engellilik politikası, engelli bireylerin toplumsal yaşama tam ve eşit katılımını sağlamak amacıyla oluşturulan sosyal politika

düzenlemelerinin bütününe ifade etmektedir. Bu bağlamda, engellilik politikaları, bireysel hak ve özgürlükleri temel alarak engelli bireylerin yaşam standartlarını iyileştirmeyi ve toplumsal hayata aktifkatılımlarını teşvik etmeyi hedefleyen kamusal politikalar olarak karşımıza çıkmaktadır (Genç ve Çat, 2013: 373). Engellilik politikası, engellilik, sakatlık ve özür kavramlarının tarihsel süreç içinde değişen tanımları ile bireylerin ve grupların hakları ve sorumluluklarına ilişkin anlayışları içeren, karmaşık toplumsal müzakerelerin bir sonucu olarak şekillenen bir politika alanıdır (Jongbloed, 2003: 204). Engellilik politikaları, farklı düzeylerde uygulanabilen ve geniş bir yelpazeye yayılan somut düzenlemeleri içermektedir. Bu kapsamda işaret dili tercümesi, yardımcı teknolojilere erişim, engellilikten kaynaklanan ekstra maliyetler için sağlanan ödenekler, park izinleri, engelli bireyi olan ebeveynlere yönelik özel izin düzenlemeleri gibi çeşitli destek mekanizmaları engelli bireylerin toplumsal hayata tam katılımını sağlamak amacıyla geliştirilmektedir (Tøssebro, 2016: 212). Bununla birlikte, engellilik politikalarının kapsamı yalnızca bireysel destek mekanizmalarıyla sınırlı kalmamakta, daha geniş bir sosyal politika çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu bağlamda, engelli bireylerin sosyal güvenliği, erişilebilirlik hakları, mesleki rehabilitasyonu, eğitime erişimi, aktif istihdam politikaları çerçevesinde işgücü piyasasına katılımları ve genel olarak toplumsal yaşama entegrasyonları gibi alanları içeren çok boyutlu bir yapı sergilemektedir (Genç ve Çat, 2013: 373).

Engellilere yönelik politikalar, dünya genelinde farklı ülkelerde yürütülmekte olup, bu politikaların kapsamı ve uygulama biçimi, devletlerin ve yerel yönetimlerin benimsediği sosyo-ekonomik paradigmlar ile ekonomik kapasitelerine bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Günümüzde, bu politikalar, dezavantajlı grupların toplumsal yaşama tam ve eşit katılımını sağlama noktasında kritik bir işlev üstlenmekte olup, engelli bireylerin temel haklarını güvence altına almayı amaçlamaktadır (Çılgin, 2021: 129). Küresel ölçekte, engellilik politikalarına ilişkin hukuki düzenlemeler yürürlüğe konulmakta, bu alandaki hizmet modelleri sürekli olarak geliştirilmekte ve engelli bireylere yönelik hizmetlerin sunulmasını sağlamak amacıyla özel kuruluşlar ile kamu kurumları tesis edilmektedir. Engelli bireylerin toplumsal yaşama tam ve eşit katılımını sağlama hedefi doğrultusunda şekillendirilen bu politikalar, yalnızca bireysel destek mekanizmaları ile sınırlı kalmayıp, yapısal ve sistematik dönüşümleri de içermektedir (Çamur ve Arap, 2023: 2). Engellilik politikalarındaki uluslararası gelişmelerin önemli bir örneği, Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) gibi küresel organizasyonların, ulusal düzeyde de etkili olan engellilik politikaları geliştirmesidir. Bu organizasyonlar, engellilikle ilgili politikalarda genellikle insan hakları perspektifini benimseyerek, politika hedeflerini yeniden

şekillendirmektedir. Özellikle, BM'nin 1981 yılı Engelli Kişiler için Uluslararası Yılı'nda vurgulanan tam katılım ve çeşitlik ilkeleri, uluslararası engellilik politikalarında merkezi bir yer tutmaktadır. Bu kapsamda, 2006 tarihli BM Engelli Hakları Sözleşmesi (CRPD), engellilerin haklarına yönelik en önemli hukuki metinlerden biri olarak büyük bir öneme sahiptir. Sözleşme, engellilikle ilgili çeşitli temalar ve yaşam alanlarını ele almakla birlikte, temel olarak ayrımcılık yapmama, toplumsal katılım ve dâhil olma, eşit fırsatlar ve erişilebilirlik gibi ilkeleri politika hedeflerinin merkezine yerleştirmektedir. Bu ilkeler, engellilerin toplumsal hayata aktif katılımını sağlamak için gerekli hukuki ve yapısal düzenlemeleri teşvik etmektedir (bkz. Madde 3) (Tøssebro, 2016: 212).

Türkiye'nin engellilik politikalarına ilişkin en önemli uluslararası taahhütlerinden biri, 2009 yılında Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'ni (CRPD) kabul etmesidir. Bu sözleşme, ayrımcılık yapmama, eşit fırsatlar, erişilebilirlik ve toplumsal katılım gibi temel ilke ve prensipleri içermekte olup, taraf devletlere engelli bireylerin haklarını güvence altına almak adına çeşitli yasal ve idari düzenlemeleri hayata geçirme yükümlülüğü getirmektedir. Türkiye'nin bu sözleşmeyi kabul etmesi, ulusal engellilik politikalarının uluslararası normlarla uyumlu hâle getirilmesi açısından önemli bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Öte yandan, Türkiye'de engelli nüfusuna ilişkin gerçekleştirilen en kapsamlı araştırmalardan biri, 2002 yılında Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA) ve Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) işbirliğiyle yürütülen Türkiye Özürlüler Araştırmasıdır. Araştırma sonuçlarına göre, ülke nüfusunun %12,29'unu engelli bireyler oluşturmaktadır; bu oran, yaklaşık 8,5 milyon vatandaşın engelli statüsünde olduğunu göstermektedir (ÖZİDA ve DİE, 2004). Söz konusu veriler, engelli bireylerin toplumsal yapının önemli bir kesimini teşkil ettiğini ortaya koymakta ve engellilik alanında geliştirilecek kamu politikalarının kapsayıcılığı açısından kritik bir zemin sunmaktadır. Türkiye'de engelli bireylere yönelik sosyal politika ve hukuki düzenlemeler, özellikle 2005 yılından itibaren önemli bir ivme kazanmıştır. Bu dönemde yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, yerel yönetimlerin engelli bireylere yönelik sorumluluklarını artırarak, kamu hizmetlerinde erişilebilirlik ve kapsayıcılığı güçlendirmeyi amaçlamıştır (Onur İnce vd., 2016: 86). Başka bir ifadeyle, 2000'li yıllardan itibaren kamu yönetimi alanında gerçekleştirilen hukuki ve yapısal reformlar, engellilere yönelik hizmetlerin kurumsal düzeyde geliştirilmesini hızlandırmıştır. Bu çerçevede, söz konusu yasalarla belediyelere engellilik alanında çeşitli yükümlülükler getirilmiş, sosyal ve fiziksel çevrenin engelli bireyler için erişilebilir hâle getirilmesi yönünde yasal bir çerçeve oluşturulmuştur

(Kalaycı, 2020: 85). Bu yasalar çerçevesinde belediyeler, engelli bireylerin toplumsal yaşama tam ve eşit katılımını sağlamak amacıyla fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik yerel sosyal politika yaklaşımlarını geliştirmekte ve uygulamaktadır. Engelli dostu sosyal politikalar üreten ve etkin bir biçimde hayata geçiren belediyeler, yalnızca erişilebilir kentler oluşturmakla kalmayıp, aynı zamanda engelli bireylerin bağımsız ve sürdürülebilir bir yaşam sürebilmeleri için gerekli sosyal destek mekanizmalarını tesis eden temel idarî birimler konumundadır (Seyyar, 2013). Bu bağlamda, belediyelerin temel hedeflerinden biri, yerel refah düzeyini artırmak ve kentte yaşayan dezavantajlı gruplara yönelik sosyal yardımlar ile toplumsal adaletin ve huzurun tesisine katkıda bulunmaktır (Uludağ Güler ve Çakıtı, 2021: 93).

Bu çalışma, Türkiye’de engelli bireyler için uygulanan sosyal politika ve hizmetlerde belediyelerin rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada, yerel yönetimlerin engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını artırmaya yönelik sunduğu hizmetler, projeler ve düzenlemeler kapsamlı bir şekilde ele alınacaktır. Bu bağlamda, AK Parti Sosyal Politikalar Başkanlığı tarafından düzenlenen Engelsiz Türkiye Programı’nda “Yerel Hizmet ve Ürünlerde Erişilebilirlik” ödülüne layık görülen Bağcılar Belediyesi örneği üzerinden detaylı bir analiz gerçekleştirilecektir. Analizde, Bağcılar Belediyesi’nin engellilere yönelik yürüttüğü sosyal politikalar, fiziksel erişilebilirlik çalışmaları, eğitim ve istihdam olanakları, sosyal ve kültürel etkinlikler ile rehabilitasyon hizmetleri derinlemesine incelenecektir. Bağcılar Belediyesi, engelli bireylerle yönelik yürüttüğü sosyal politikalar, erişilebilirlik uygulamaları ve özel projeler ile öne çıkan yerel yönetimlerden biri olarak dikkat çekmektedir. Çalışmanın önemi, engelli bireylerin sosyal hayata katılımını teşvik eden yerel yönetim politikalarının ve hizmetlerinin değerlendirilmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. Bağcılar Belediyesi örneği üzerinden gerçekleştirilen inceleme, belediyelerin engellilere yönelik sunduğu hizmetlerin kapsamını ve etkisini somut bir çerçevede ele alarak, diğer belediyelere yönelik karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılmasına da olanak sağlayacaktır. Bu çalışmanın literatüre katkısı, engelli bireyler için yerel yönetimler tarafından sunulan hizmetlerin etkinliğini analiz ederek, daha kapsayıcı ve sürdürülebilir sosyal politikalar geliştirilmesine yönelik öneriler sunmasıdır. Aynı zamanda, belediyelerin engellilere yönelik hizmet sunumuna dair mevcut durumu tespit ederek, gelecekteki politikaların şekillendirilmesine ışık tutması beklenmektedir.

1. Kavramsal Bağlamda Engelli Politikaları

Engellilik politikasının doğru şekilde kavranmasının önündeki en büyük engel, engelliliğin doğası ve tanımı konusunda ortak bir mutabakatın

sağlanamamasıdır (Hahn, 1985). Daha açık bir ifadeyle, engellilik, insan varoluşunun ayrılmaz bir unsuru olarak, dinamik, çok katmanlı ve sürekli evrilen bir olgu niteliği taşımakta; bu yönüyle akademik tartışmaların merkezinde yer alan karmaşık bir yapıyı içinde barındırmaktadır (World Health Organization [WHO], 2011: 3). Bu çok katmanlı yapı, engelliliğin net ve tutarlı bir tanımını yapmayı son derece güç hâle getirmektedir (Begon, 2021: 935). Zira, engelliliğin tanımlanması ve sınıflandırılması süreçlerinde farklı disiplinler, teorik yaklaşımlar ve politikalar, her biri kendi perspektifinden bu kavrama şekil vererek, olgunun çok yönlülüğünü daha da derinleştirmektedir (Erten ve Aktel, 2017: 80). Bu kavramın tanımlanmasına yönelik literatürde öne çıkan yaklaşımlardan biri, Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) yaptığı tanımdır. WHO'ya (1993) göre engellilik, bireyin doğuştan gelen ya da sonradan edinilen fiziksel, zihinsel, duyuşsal veya ruhsal kayıplarının bir sonucu olarak, yeteneklerinde ve işlevsel kapasitesinde meydana gelen sınırlılık veya yetersizlik durumu olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda, engellilik, bir hastalık ya da bunun bir sonucu olma niteliğinden çıkmaktadır. Kısaca, bu kavram, bozukluk (eksiklikler), zihinsel işlevler de dahil olmak üzere, bir vücut yapısının veya fizyolojik işlevin herhangi bir anormalliği ya da kaybı olarak açıklanmaktadır (Suárez-Escudero, 2014: 290). Bu açıklamalardan hareketle, fiziksel engellilik konusundaki kamuoyu bilgisi, büyük ölçüde, fiziksel işlevsellikteki kısıtlılıklara odaklanan katı bir tıbbi tanımı yansıtmaktadır. Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde, engelli bireyler ortak sorunları çerçevesinde ele alınmak yerine, belirli tanı kategorilerine ayrılarak değerlendirilmekte ve bu durum, kapsayıcı bir yaklaşımın önünde engel teşkil etmektedir (Hahn, 1985). Başka bir ifadeyle, biyolojik beden, engelliliğin temel referans noktası olarak görülmekte ve sakatlığın yalnızca bireysel ve fiziksel bir sorun olarak tanımlanması, meselenin toplumsal ve sosyal boyutunu göz ardı eden dar bir bakış açısını yansıtmaktadır (Çılğın, 2021: 132).

Oliver (1996), bu kavramı sosyal boyutuyla ele alarak, engelli bireyleri toplumsal bağlamda sınırlayan tüm faktörleri dikkate alarak çok daha geniş bir perspektife oturtmuştur. Daha yalın bir ifadeyle, engellilik, engellilerin toplumsal yapılar tarafından ya ihmal edilmesi ya da sadece sınırlı bir biçimde göz önünde bulundurulması sonucu, toplumun genel sosyal etkinliklerinden dışlanmalarına neden olan, toplumsal yapının yarattığı bir hareket kısıtlılığı veya dezavantaj durumu olarak tanımlanmaktadır (Burcu, 2015: 319). Benzer şekilde, engellilik, normal fiziksel veya bilişsel işlevlerin bozulmasının yanı sıra, sosyal, politik ve çevresel bağlam ile kaynak paylaşımının da etkisiyle, bireyin görevlerini yerine getirme yetisinde ortaya çıkan kısıtlılık olarak ifade edilmektedir (Begon, 2021: 935). Engelli kavramı ise, yasal

açından Türkiye’de yürürlükte bulunan 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’un 3. maddesinin (c) bendinde, “Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde farklı düzeylerde meydana gelen kayıplar nedeniyle, topluma diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutumlar ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak tanımlanmaktadır. Engellilik konusunu, bir insan hakları meselesi olarak uluslararası düzeyde dönüm noktası niteliğinde ele alan Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi’nin 1. maddesine göre, engelli birey, “diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişi” olarak tanımlanmıştır (United Nations [UN], 2006). Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere, engellilik, yalnızca bireysel bir durum olmanın çok ötesinde, toplumsal eşitlik ve adaletin sağlanmasında kritik bir politika meselesi olarak kabul edilmektedir.

Politika kavramının tek bir tanımı bulunmamakla birlikte, geleneksel anlamda bu kavram, genellikle politika yapımcıların belirli sorunları ele almak için aldıkları kararları özetleyen resmi bir belge veya rehber olarak görülmektedir (Nudzor, 2009: 85). Gallagher (1992), politikanın ne olduğuna dair katı bir görüş sunduğunu belirterek, “Politika, resmi bir eylemdir, belirli bir niyete dayanır, kurumsal bir organ veya otorite tarafından onaylanır ya da tasdik edilir ve performansını değerlendirmek için tutarlı bir standart sunar” şeklinde tanımlamaktadır. Bu kavram, aynı zamanda “belirlenen hedefe ulaşmak için izlenen yol” olarak da tanımlanmakta ve sürecin yönünü, stratejisini ve amaçlarını içeren bir rehber niteliği taşımaktadır (Sunal, 2011: 285). Jennings (1977) de benzer bir görüşü savunarak politikayı, “gelecekteki eylemleri gerçekleştirmek ve belirlenen ya da arzu edilen bir amaca ulaşmak için uygun seçimler veya kararlar almaya rehberlik eden bir süreç” olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, politikanın yalnızca bir yol haritası değil, aynı zamanda mevcut koşulları bir sorunu çözecek şekilde değiştirme niyetini de barındırdığını vurgulamaktadır. Bu tanımlardan hareketle, politika hem belirli bir olgu hem de politika yapma sürecinin bir ürünü olarak ele alınabilir ve tasvir edilebilir (Nudzor, 2009: 87). Bu bağlamda, politika, yalnızca belirli bir hedefe ulaşmak için izlenen stratejik bir yol haritası değil, aynı zamanda bireylerin ve toplumların karar alma süreçleriyle şekillenen dinamik bir olgu olarak insan etkileşiminin temel unsurlarından biridir. Politika kavramının tanımlanması kadar, taşıdığı maksat da büyük bir önem taşımaktadır. Politikaların temel amacı, toplumsal uyumu sağlamak, kamu menfaatini öncelleyerek bireysel çıkarılara karşı dengeleyici bir işlev görmek ve nihayetinde toplumun “ortak iyiliğini” hayata geçirmektir (Kapani, 2011: 18). Bu hedefin gerçekleşmesinde en büyük sorumluluk ise devletlere aittir.

Devlet, politika geliştirme ve hayata geçirme süreçlerinde merkezi bir aktör olarak, toplumsal düzenin tesis edilmesi ve ortak hedeflerin gerçekleştirilmesi bakımından belirleyici bir konuma sahiptir. Devletler, sosyal ve ekonomik gelişmelerin bireyler üzerindeki etkilerini göz önünde bulundurarak, engelli bireyler de dâhil olmak üzere toplumun tüm kesimlerine yönelik kapsayıcı politikalar geliştirmeli ve ortaya çıkan sorunlara zamanında çözüm üretebilmelidir (Yılmaz ve Acar, 2021: 4740). Bu politikalar arasında, engelli bireylerin hak ve ihtiyaçlarını merkeze alan engellilik politikaları özel bir önem taşımaktadır.

Engelli bireylerin kamu hizmetlerinden eşit şekilde faydalanmasını sağlamak amacıyla yürütülen kamusal girişimler, engelliliğin bağımsız bir politika alanı olarak şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Engellilere doğrudan yönelik olsun ya da olmasın, etkisi öngörölsün ya da öngörölmesin, engellilerin yaşamına doğrudan veya dolaylı olarak etki eden mevzuat, uygulamalar ve yargı kararları, engellilik politikasının temelini oluşturmaktadır (Çamur ve Arap, 2023: 3). Engellilik politikası, bireylerin eşit haklara sahip olmasını, bu haklardan haberdar olarak onları etkin bir biçimde kullanabilmesini ve fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel yaşam alanlarının erişilebilir hâle getirilmesini amaçlayan düzenlemeler bütünüdür (Örtülü, 2019: 10). Mietinen'e (2012) göre bu kavram, engelli bireylere yönelik bir sosyal politika biçiminde tanımlanmakta olup, daha geniş toplumsal, ekonomik ve siyasi dinamikler çerçevesinde şekillenmektedir. Engellilik politikalarının temelinde, engelli bireylerin toplumsal hayata tam ve eşit katılımının sağlanması yer almakta olup, bu politikalar erişilebilirlik hakları, mesleki rehabilitasyon süreçleri, eğitim olanakları, sosyal güvenlik güvenceleri, aktif istihdam politikaları ve sosyal yaşama katılım gibi çok boyutlu unsurları içeren geniş kapsamlı bir çerçevede değerlendirilmektedir (Örtülü, 2019: 10). Başka bir deyişle, engellilik politikası, engelli bireylere yönelik çeşitli hizmetleri içeren kapsamlı bir yapıdır. Örneğin, iş kazalarının önlenmesine ilişkin düzenlemeler, sosyal güvenlik programları, askerî yaralanmaların önlenmesi ve tedavisi ile yoksullara yönelik destek programları, farklı amaç ve kökenlere sahip olmalarına rağmen engellilik politikası çatısı altında değerlendirilmektedir (Çamur ve Arap, 2023: 3). Drake'e (1999) göre, tıpkı konut veya sosyal güvenlik politikaları gibi, engellilik politikası da pek çok farklı politikanın bir araya gelerek oluşturduğu bir bütündür ve tek bir kurum ya da politika alanı ile sınırlı bir şekilde tanımlanması mümkün değildir. Engelliliğin sosyal boyutunu merkeze alan yaklaşımlar, yalnızca bireysel düzeyde çözümler üretmenin yetersiz olduğunu; aksine, kolektif sorumluluk anlayışı çerçevesinde, devletin ve toplumun bütüncül politikalar geliştirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, toplumun tüm kesimlerini

kapsayan ve ayrımcılığı ortadan kaldıran politikaların oluşturulması bir zorunluluk hâline gelmektedir (Майданик, 2020: 335). Bu kapsamda, sosyal ve ekonomik politikaların, tüm vatandaşlar gibi engelli bireyler tarafından da eşit şekilde erişilebilir ve kullanılabilir olması gerekmektedir (Yazıcı ve Yemişçi, 2010: 188). Aksi hâlde, engellilik politikalarının yalnızca teorik bir çerçevede kalacağı ve toplumsal yaşamın her alanında tam katılımı sağlama amacına ulaşamayacağı açıktır. Dolayısıyla, engelli bireylerin karşılaştıkları yapısal engelleri ortadan kaldıran, sosyal adaleti pekiştiren ve insan haklarını temel alan kapsamlı politikaların hayata geçirilmesi, toplumsal bütünleşmenin sağlanması açısından kritik bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Engellilik politikalarının oluşturulması sürecinde, sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıkların dikkate alınması büyük önem arz etmektedir. Bu faktörler, yalnızca politika tasarımının niteliğini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda uygulama süreçlerinin etkinliğini ve sürdürülebilirliğini de doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda, engelli bireylerin devletten beklentilerinin öncelik sırasına göre değerlendirilmesi kritik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Zira kimi bölgelerde istihdam olanaklarının genişletilmesi en temel gereksinim olarak ön plana çıkarken, kimi bölgelerde ise eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesi, ulaşım altyapısının erişilebilir hâle getirilmesi, sosyal yardımların artırılması veya temel yaşam giderlerine yönelik destek mekanizmalarının güçlendirilmesi daha öncelikli talepler arasında yer alabilmektedir (Örtülü, 2019: 11). Bu farklılıklar, engellilik politikalarının homojen bir çerçevede ele alınamayacağını, aksine yerel dinamikleri ve toplumsal gereksinimleri göz önünde bulunduran esnek ve kapsayıcı stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Engellilik politikalarının oluşturulmasında, ülkelerin hem resmi hem de gayri resmi aktörleri rol oynamakta, bunun yanı sıra uluslararası aktörler de sürece katkı sunmaktadır. Uluslararası düzeyde, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF) gibi kuruluşlar önemli çalışmalar yürütmektedir. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Özürlülük Programı engellilik alanındaki küresel politikaları desteklerken, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) engelli bireylerin işgücü piyasasına erişimini kolaylaştırmaya yönelik düzenlemeler geliştirmektedir. Resmi olmayan aktörler arasında ise vakıflar, dernekler ve sivil toplum kuruluşları yer almakta ve engelli bireylerin haklarının korunması ve iyileştirilmesi için çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Resmi aktörler açısından bakıldığında, engellilere yönelik politikaların belirlenmesi ve uygulanmasında ilgili bakanlıklar ve üniversiteler kritik bir role sahiptir. Engelli politikalarının şekillendirilmesinde en temel resmi aktörlerden biri yasama organlarıdır (parlamento/kongre/meclis), çünkü

bu kurumlar ilgili düzenlemeleri oluşturup hayata geçirmektedir. Buna ek olarak, yürütme organı (Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu, Devlet Başkanı) politikaların uygulanmasını sağlarken, yargı organları da engelli haklarıyla ilgili ihlallerin önlenmesi ve hukuki süreçlerin işletilmesi açısından önemli bir işlev üstlenmektedir (Örtülü, 2019: 29-31). Yerel yönetimler düzeyinde değerlendirildiğinde, belediyeler engellilere yönelik hizmetlerde kritik bir rol üstlenmektedir. Merkezi yönetimin, halka en yakın hizmet birimi olan belediyelere belirli yetki ve sorumlulukları devretmesiyle, belediyeler sosyal sorunlarla ilgilenme görevini daha etkin bir şekilde yerine getirmektedir. Engelli bireylere yönelik sosyal politikaların geliştirilmesi ve uygulanması açısından belediyeler bünyesinde özel birimler oluşturmakta ve bu süreçleri doğrudan yönetmektedir (Pektaş, 2010: 13; Örtülü, 2019: 30).

2. Türkiye’de Engellilere Yönelik Politika ve Hukuki Düzenlemeler: Tarihsel Gelişim

Türkiye’de engelli bireylere yönelik politika çerçevesinin temelleri, Cumhuriyet Dönemi’ne kadar uzanmakta olup, engelli çocukların haklarına dair düzenlemelerin, çocuk hakları bağlamında ele alınan beş maddelik Cenevre Sözleşmesi’nde yer alması, bu çerçevede önemli bir örnek teşkil etmektedir. Sözleşme kapsamında, engelli çocukların yaşamlarını bağımsız bir şekilde sürdürebilmeleri için yeteneklerinin geliştirilmesi, her türlü istismardan korunmaları ve bu doğrultuda eğitilmeleri vurgulanmıştır. Bu yaklaşımın temelinde, toplumların bilinçli ve sağlıklı nesiller yetiştirerek, bireylerin kimseye bağımlı olmadan toplumsal gelişime katkı sağlamalarını amaçlayan bir anlayış yatmaktadır (Kara, 2016: 252). Bu bağlamda, sözleşme, engelli çocukların eğitimi, korunması ve bağımsız yaşam becerilerinin geliştirilmesini vurgulayarak, engelli politikalarının hak temelli bir çerçevede şekillenmesine ve sosyal katılımın artırılmasına önemli bir zemin hazırlamıştır.

1950’li yıllara gelindiğinde, Türkiye’de engelli bireylere yönelik en kayda değer gelişmelerden biri, onların toplumsal örgütlenmesini başlatan ve bu alandaki ilk girişimlerden biri olan Altı Noka Körler Derneği’nin 1950 yılında kurulması olmuştur (Tellioglu, 2019: 821). Derneğin kuruluşu, engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını teşvik ederek, engelli politikalarının geliştirilmesi ve savunulmasında önemli bir adım atılmasını sağlamıştır. Türkiye’de özel eğitim uygulamaları 1951 yılında başlamış ve aynı yıl çıkarılan bir kanunla, daha önce Sağlık Bakanlığı’nın sorumluluğunda olan özel eğitim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı’na devredilmiştir. Bu düzenleme ile engellilikle ilgili meseleler yalnızca sağlık ekseninde ele alınmaktan çıkarak, eğitim alanında daha fazla önem kazanmaya başlamıştır

(Metin, 2017: 329). Bu düzenleme, engellilik konusunu sağlık odaklı bir yaklaşımdan çıkararak eğitim politikalarının merkezine taşıyarak, engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını destekleyen kapsayıcı politikaların temelini oluşturmuştur. Engellilik politikalarının hukuki dayanaklarını değerlendirmek için anayasal düzenlemelere odaklanmak gerekmektedir. Bu bağlamda, engelli bireylere yönelik politikaların şekillenmesine zemin hazırlayan 1961 Anayasası, engellilerin topluma üretken bireyler olarak kazandırılmasını hedefleyen düzenlemeler içermekte ve özel eğitim olanaklarına ilişkin hükümler barındırmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1961). Engellilik politikaları açısından bakıldığında ise 1980’lere kadar, engelli bireylerin eğitimi, rehabilitasyonu ve istihdamına yönelik kademeli ancak sınırlı ilerlemeler kaydedilmiştir (Özgökçeler ve Alper, 2010: 41). 1982 Anayasası yürürlüğe girdiğinde, devletin engelli bireyleri topluma kazandırma sorumluluğunu vurgulamış ve bu doğrultuda çeşitli düzenlemeler getirmiştir. Anayasanın 42. maddesi özel eğitim imkanlarını güvence altına alırken, 50. maddesi engelli bireyler için çalışma koşullarında özel koruma tedbirlerini öngörmüştür. Eşitlik ilkesini koruyan 10. madde, ayrımcılığın önlenmesine yönelik bir çerçeve sunarken, 61. madde ise engelli bireylerin topluma uyumunu kolaylaştıracak önlemlerin alınmasını hükme bağlamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Kısaca, bu anayasa, engelli bireylerin eğitimi, istihdamı ve toplumsal yaşama katılımını güvence altına alarak engellilik politikalarının hukuki temelini oluşturmuştur. 2010 yılında Anayasa’nın kanun önünde eşitliği düzenleyen 10. maddesine eklenen fıkra ile “çocuklar, yaşlılar, engelliler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler lehine alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı kabul edilemeyeceği” hükme bağlanmıştır. Bu hüküm, engellilerin toplumsal eşitlik ve hak temelli yaklaşım doğrultusunda özel tedbirlerle desteklenmesini güvence altına alarak, engelli politikalarında önemli bir hukuki dayanak oluşturmuştur. Ayrıca, engelli bireylerin sorunlarının belirlenmesi ve politika yapıcılarının gündemine taşınmasında, 1986 yılında kurulan Türkiye Sakatlar Konfederasyonu önemli bir rol üstlenmiştir (Metin, 2017: 329).

Türkiye’de devletin, bireysel, ekonomik ve toplumsal açılardan çoklu dezavantajlarla karşı karşıya kalan engelli bireylere yönelik kapsamlı bir sosyal politika yaklaşımını benimsemesi, 1990’lı yılların sonlarına denk gelmektedir. Önceki dönemlerde çeşitli düzenlemeler ve uygulamalar hayata geçirilmiş olsa da, engellilere yönelik politikalar bütüncül bir perspektifle ele alınmamıştır (Metin, 2017: 328). 1990’lı yılların ortaları, aynı zamanda Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne (AB) üyelik sürecinin resmen kabul edildiği bir döneme denk gelmektedir (Erten ve Aktel, 2016: 1278). Birleşmiş Milletler’in 1981 yılındaki önerileri doğrultusunda, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

bünyesinde Sakatları Koruma Millî Koordinasyon Kurulu oluşturulmuş ve 1985 yılında kalıcı bir yapıya dönüştürülerek faaliyetlerine devam etmiştir. Kurul, 1997 yılında Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın (ÖZİDA) kurulmasıyla birlikte görevini tamamlamıştır (Özgökçeler ve Alper, 2010: 42). Bu kurul, engelli bireylere yönelik politikaların kurumsal bir çerçevede ele alınmasını sağlayarak, Türkiye'de engellilik alanındaki ilk merkezi koordinasyon mekanizmasını oluşturmuştur. Benzer şekilde, engelli bireylere yönelik politikaların geliştirilmesi, sorunların tespit edilerek çözüm yollarının araştırılması amacıyla, 1997 yılında 571 sayılı "Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" yürürlüğe girmiştir (Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 1997). Engellilik politikaları açısından I. BYKP (1963-1967) engellilerin işe uyumunu vurgularken ayrıntılı politikalar sunmamış (DPT, 1963), II. BYKP (1968-1972) özel eğitim kurumlarının açılmasını gündeme getirmiştir (DPT, 1968). III. BYKP (1973-1977) ile engellileri kapsayan 2022 sayılı yasa yürürlüğe girerken (DPT, 1973), IV. BYKP (1979-1983) engellilerin sosyal güvenlik ve hizmetlerle desteklenmesini kararlaştırmıştır (DPT, 1979). V. BYKP (1985-1989) korunmaya muhtaç engellilere öncelik tanımış ve istihdam zorunluluğu getirmiş (DPT, 1985), VI. BYKP (1990-1994) ise rehabilitasyon ve meslek edindirme çalışmalarına ağırlık vermiştir (DPT, 1989). VII. BYKP (1996-2000) sosyal yardımların belirlenmesi ve ortak kriterlerin oluşturulmasını hedefleyerek engellilik politikalarının çerçevesini genişletmiştir (DPT, 1995). Kısaca, bu kalkınma planları, engellilikle ilgili çeşitli politikaların şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamış, her plan döneminde engelli bireylerin toplumsal hayata entegrasyonu için belirli hedefler ve düzenlemeler getirilmiştir.

2000'li yıllara gelindiğinde, engellilikle ilgili mevzuatın, kurumların ve sunulan hizmetlerin çeşitlenmesi, bu konunun politika gündemine taşınmasında belirleyici olmuştur. Mevzuatın ve kurumsal yapının genişlemesi, engellilik politikalarında köklü değişiklikleri zorunlu kılmıştır. Bu doğrultuda, engelli bireylere yönelik uygulamaların hedeflerini belirlemek, koordinasyonunu sağlamak ve kurumsal yapılanmayı düzenlemek amacıyla yeni politikalar şekillenmiştir (Çamur ve Arap, 2023: 5). Bu dönemin başarılarında, engelli bireylerin istihdamını artırmak ve toplumsal hayata daha aktif katılımını sağlamak amacıyla, engelli dostu sosyal politikalar geliştirilmiş ve bu çerçevede engellilere yönelik sosyal hizmetleri de içeren çeşitli çalışmalar hayata geçirilmiştir (Telliöglü, 2019: 823). Engelli istihdam politikaları kapsamında, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 30. maddesi, işverenlere engelli bireyleri çalıştırma yükümlülüğü getirerek onların iş hayatına katılımını

teşvik etmiş, böylece fırsat çeşitliğini güçlendiren ve engelli istihdamına hukuki zemin sağlayan önemli bir düzenleme olmuştur (İş Kanunu, 2003). Türkiye’de engellilik politikasının karar alıcıların gündemine girmesi 2000’li yılların başlarına dayanmaktadır. Özürlüler İdaresi Başkanlığı’nın (ÖZİDA) 2004 yılında başlattığı kanun tasarısı taslağı çalışmalarıyla birlikte politika döngüsünde formülasyon aşamasına geçilmiştir. Engellilik konusunun bu dönemde önem kazanmasında ve şekillenmesinde çeşitli faktörler etkili olmuştur. Bu unsurlar arasında uluslararası kuruluşların (ILO, UNESCO, WHO vb.) girişimleri ve farklı ülkelerin engellilik politikalarıyla ilgili yürüttüğü çalışmalar önemli bir yer tutmaktadır (Çamur ve Arap, 2023: 2). Mevzuat açısından en önemli dönüm noktalarından biri, 2005 yılında yürürlüğe giren Engelliler Hakkında Kanun olmuştur. Bu kanun, engelli bireylerin toplumsal hayata tam ve eşit katılımını sağlamak amacıyla eğitimden istihdama, sağlık hizmetlerinden fiziksel erişilebilirliğe kadar geniş bir yelpazede yasal güvenceler getirerek Türkiye’de engellilik politikasının çerçevesini belirlemiştir (T.C. Engelliler Hakkında Kanun, 2005). Bunun yanı sıra, 2005-2009 yılları arasında gerçekleştirilen Özürlüler Şûraları, engelli bireylere yönelik yerel yönetim hizmetleri, bakım hizmetleri ve istihdam politikaları gibi kritik alanlarda karar alıcıların farkındalığını artırarak engellilik politikalarının gelişimine yön vermiştir (Özgökçeler ve Alper, 2010: 43). Aynı dönemde, 2003 Türkiye Özürlüler Araştırması, engelli bireylerin demografik, ekonomik ve sosyal koşullarını ayrıntılı bir şekilde analiz ederek, veri temelli engellilik politikalarının geliştirilmesine önemli bir temel oluşturmuştur (Aysoy, 2008: 55). VIII. BYKP (2001–2005) ise, engellilik politikaları açısından, veri tabanının oluşturulması, özel eğitimde okullaşma oranının artırılması ve rehabilitasyon hizmetlerinde dünya standartlarının yakalanması hedefleyerek engelli bireylerin topluma entegrasyonunu ve hizmet kalitesini iyileştirmeyi amaçlamıştır (DPT, 2000). Türkiye açısından engelli politikalarında bir dönüm noktası olan 2008 yılında BM Engelli Hakları Sözleşmesi’nin kabulü, engelli bireylerin hak temelli bir yaklaşımla korunmasını sağlamış ve kamu politikalarında erişilebilirlik, eşitlik ile toplumsal katılımı güçlendiren köklü bir değişimi tetiklemiştir (United Nations [UN], (2006).

2010 sonrası döneme bakıldığında, 2012 yılında, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı bünyesinde “Engelli Hizmetleri Dairesi Başkanlığı” kurulmuş olup, bu adımla engellilere yönelik ulaşım ve altyapı hizmetlerinde daha sistemli ve kapsayıcı politikalar geliştirilmesi hedeflenmiştir (T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2021: 16). Benzer şekilde, 2013 yılında kurulan Engelli Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu, engelli bireylerin haklarının korunmasını ve iyileştirilmesini

sağlamak amacıyla hukuki ve idari düzenlemeler geliştirerek, stratejik belgeler ve eylem planları hazırlamakta ve kurumlar arası iş birliğini pekiştirerek engelli politikalarının etkinliğini artırmaktadır (Çiğil ve Üçüncü, 2018: 248). Yine, Nisan 2016’da yürürlüğe giren Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, engellilere yönelik ayrımcılığı önleme ve eşit haklar sağlama konusunda kritik bir adım olmuş, böylece engelli politikalarının hukuki dayanaklarını güçlendirerek kapsamını genişletmiştir (Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, 2016). 2021 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, engelli bireylerin topluma tam ve eşit katılımını sağlamak ve potansiyellerini en üst düzeyde gerçekleştirebilmelerine olanak tanımak amacıyla “2030 Engelsiz Vizyon Belgesi”ni hazırlamıştır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021). Bu belge, engelli bireylerin hak temelli bir yaklaşımla uzun vadeli politika ve stratejiler belirleyerek engelli politikalarının sürdürülebilir ve kapsayıcı bir çerçeveye oturtulmasını sağlamaktadır. Kalkınma politikası kapsamında, XII. BYKP (2024–2028) döneminde, engellilerin toplumsal hayata tam katılımını sağlamak amacıyla istihdam, eğitim, bakım, sağlık, erişilebilirlik ve yönetime katılım alanlarında kapsamlı iyileştirmeler öngörerek engelli politikalarının bütüncül bir yaklaşımla güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023).

3. Yerel Düzeyde Engelli Politikalarının Uygulanmasında Belediyelerin Rolü ve Etkisi

Belediyelerin engelli bireylere yönelik hizmet sunma pratiği, köklü bir geçmişe sahip olup, temelleri 19. yüzyıla dayanmaktadır. 1850’li yıllardan itibaren Osmanlı Devleti’nde belediye teşkilatlarının oluşmaya başlamasıyla birlikte, engelli bireyler ve yoksul kesim için çeşitli destek mekanizmaları geliştirilmiştir. Bu çerçevede, 1868 tarihli Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi, belediye sınırları içinde yaşayan muhtaç bireylerin gözetilmesi ve korunması görevini Şehremanetine vermiştir. Böylece, engelli bireyler başta olmak üzere dezavantajlı gruplara yönelik kurumsal sorumlulukların belediyeler tarafından üstlenilmesi sağlanmıştır. Bunun yanı sıra, Memurîn-i Mülkiye Terakki ve Tekaid Kararnâmesi uyarınca, devlet memuru babasını kaybeden engelli bireylere maaş bağlanarak belirli ölçüde sosyal güvence sağlanmıştır. Benzer şekilde, 1877 tarihli Dersaadet Belediye Kanunu ve Vilayet Belediye Kanunu, belediyelere kendi bütçelerinden engelli bireylere yardım sağlama yükümlülüğünü getirmiştir. Bunun yanı sıra, 26 Kasım 1911 tarihli Askerlik Kanunu ile işitme, konuşma ve görme engelli bulunan bireyler askerlik hizmetinden muaf tutulmuş, böylece engelli bireylerin toplumsal statüsü hukuki bir çerçevede değerlendirilerek yasal

güvence altına alınmıştır (Balcı, 2013: 85-86; Kalaycı ve Akin, 2019: 666). Tarihsel süreç incelendiğinde, Osmanlı döneminde belediyelere verilen sosyal sorumlulukların engelli bireylerin refahını artırmaya yönelik çeşitli hukuki düzenlemelerle desteklendiği, böylece yerel yönetimlerin sosyal hizmet üretme kapasitesinin güçlendirildiği görülmektedir. Bu gelişmeler, engellilik olgusunun sadece bireysel bir mesele değil, aynı zamanda kamusal bir sorumluluk alanı olarak ele alınmaya başlandığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Tarihsel süreç boyunca engelli bireylere yönelik kazanılan deneyimler, Cumhuriyet Dönemi’nde de sürdürülebilir bir anlayışla devam ettirilmiş ve farklı yaklaşımlarla günümüze kadar taşınmıştır. Osmanlı döneminde temelleri atılan sosyal politikalar, Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte daha sistematik bir çerçevede kurumsallaşmış ve modern refah devleti anlayışı doğrultusunda geliştirilmiştir. Bu kapsamda, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de sosyal politika alanında hazırlanan plan ve programların uygulanmasında, merkezi yönetimin yanı sıra yerel yönetimler, özellikle belediyeler, kritik bir rol üstlenmektedir (Kalaycı ve Akin, 2019: 666). Daha açık bir ifadeyle, yerel yönetimler, engelli bireyler, yaşlılar ve çocuklar gibi dezavantajlı gruplara yönelik kritik sorumluluklar üstlenmekte ve toplumsal refahın sağlanmasında merkezi bir rol oynamaktadır. Merkezi yönetimin, kamu hizmetlerinin etkin ve yerinden yönetim ilkesine uygun şekilde sunulmasını sağlamak amacıyla belediyelere belirli yetki ve görevler devretmesi, yerel yönetimlerin sosyal sorunların çözümündeki işlevselliğini artırmaktadır (Örtülü, 2019: 47). Bu çerçevede belediyeler, yalnızca bölge halkının temel ihtiyaçlarını karşılayan hizmet sağlayıcılar değil, aynı zamanda yerel düzeyde toplumsal sorunları en yakından gözlemleyebilen ve çözüm geliştirme kapasitesine sahip idari yapılar olarak öne çıkmaktadır (Seyyar, 2013). Özellikle, engelli bireylere yönelik sosyal politikaların oluşturulması ve uygulanması sürecinde, belediyeler bünyelerinde özel birimler oluşturarak bu politikaları sistematik, sürdürülebilir ve etkin bir biçimde hayata geçirmekte, böylece toplumsal kapsayıcılığı ve erişilebilirliği artırmaya yönelik önemli bir işlev üstlenmektedir (Örtülü, 2019: 47).

T.C. İçişleri Bakanlığı Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Mülki İdare Bölümleri Envanteri verilerine göre, Türkiye’de toplam 1.401 belediye bulunmaktadır. Bu belediyeler, hukuki statüleri ve idari yapıları doğrultusunda farklı kategorilere ayrılmakta olup, her biri belirli yetki ve sorumluluklara sahiptir. Türkiye’de belediyelerin türlerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda sunulmaktadır:

Tablo 1. Türkiye’de Türlerine Göre Belediye Sayısı

Belediye Türleri	Belediye Sayısı
Büyükşehir Belediyesi	30
Büyükşehir İlçe Belediyesi	519
İl Belediyesi	51
İlçe Belediyesi	403
Belde Belediyesi	398
Toplam	1.401

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı/Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü, (E.T. 3.03.2025)

Öte yandan, Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK, 2023) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları (2022) verileri, Türkiye’de şehirleşme eğiliminin ivme kazandığını göstermektedir. 2021 yılında il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfusun oranı %93,2 iken, bu oran 2022’de %93,4’e yükselmiştir. Aynı dönemde, belde ve köylerde yaşayan nüfus oranı ise %6,8’den %6,6’ya gerilemiştir. Bu eğilim, büyükşehirlerde sunulan ekonomik olanakların, gelişmiş altyapının ve kapsamlı sosyal hizmetlerin kırsal bölgelere kıyasla daha cazip hale gelmesiyle doğrudan ilişkilendirilebilir. Şehirleşme oranındaki bu artış, belediyelerin yerel yönetimler düzeyinde daha kapsamlı sosyal politikalar geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Özellikle engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımını artırmaya yönelik politikalar, belediyelerin sorumluluk alanlarında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, belediyeler yalnızca altyapı ve hizmet sunumu açısından değil, aynı zamanda sosyal içerme politikaları çerçevesinde de engellilere yönelik düzenlemeler geliştirmekle yükümlüdür. Belediyelerin bu sorumluluğu, engelli bireylerin kamusal alanlarda eşit haklarla temsil edilmesi ve toplumsal yaşama aktif katılımı için kritik bir öneme sahiptir.

Ülkemizde, 21. yüzyılın başlarından itibaren yerel yönetimlerde gerçekleştirilen reformlarla birlikte, belediyeler tarafından engelli vatandaşlara yönelik hizmetlerin yerel ölçekte sunulması amacıyla önemli yasal düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Bu bağlamda, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu gibi yasalar ortaya çıkmıştır. Bu yasalar, belediyelere engelli bireylere yönelik çeşitli hak ve hizmet sağlama yükümlülüğü getirerek, engellilerin toplumsal yaşamda eşit fırsatlar elde etmelerini temin etmiştir. Söz konusu belediye kanunlarında yer alan engellilikle ilgili hükümler, toplumun tüm bireylerinin tam ve eşit katılımını sağlamak amacıyla tasarlanmış olup, ayrımcılıkla mücadele etmeyi

hedeflemektedir (Sözen ve Göküş, 2023: 82). Bu hükümler, engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmak için yerel yönetimlerin sosyal politikalar üretme sorumluluğunu da pekiştirmiştir. Bu düzenlemeler, sadece belediyelerin sorumluluklarını tanımlamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumda engelli bireylerin haklarını ve daha kapsayıcı bir çevre oluşturulmasını amaçlamaktadır.

**** 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda Engellilere İlişkin Düzenlemeler**:**

o 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nun 7. maddesinde, “Büyükşehir ve ile belediyelerinin görev ve sorumlulukları” başlığı altında düzenlenen yetki ve yükümlülükler çerçevesinde, 1. maddenin (v) bendinde, belediyelerin sağlık ve sosyal hizmet alanındaki sorumluluklarına ilişkin kapsamlı hükümler yer almaktadır. Bu hükme göre, büyükşehir ve ile belediyeleri, sağlık merkezleri, hastaneler ve gezici sağlık üniteleri kurmakla birlikte; yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmeti yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler oluşturmakla yükümlüdür. Ayrıca, bu hizmetlerin niteliğini artırmak adına meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işletirmek belediyelerin yetki alanına dâhil edilmiştir.

Belediyelerin bu hizmetleri etkin, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir şekilde sunabilmesi adına, üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapma yükümlülüğü de aynı bentte vurgulanmaktadır. Bu düzenleme, belediyelerin yalnızca hizmet sağlayıcı değil, aynı zamanda toplumsal kalkınmayı destekleyici ve güçlendirici bir aktör olarak konumlandırıldığını göstermektedir. Dolayısıyla, 5216 sayılı Kanun’un ilgili hükmü, yerel yönetimlerin sosyal politika alanındaki rolünü kurumsal bir çerçevede tanımlamakta ve özellikle dezavantajlı gruplara yönelik hizmetlerin bütüncül bir yaklaşımla yürütülmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, belediyelerin engelliler, yaşlılar ve diğer hassas gruplara yönelik hizmetleri sunarken, yalnızca fiziksel erişilebilirliği sağlamaya odaklanmakla kalmayıp, sosyal, kültürel ve ekonomik katılımı teşvik eden çok boyutlu politikalar geliştirmesi gerekmektedir.

o 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nun 18. maddesinde düzenlenen “Büyükşehir belediye başkanının görev ve yetkileri” başlığı altında, büyükşehir belediye başkanına çeşitli idari ve mali yetkiler tanımlanmıştır. Bu kapsamda, 1. maddenin (m) bendinde, belediye başkanına bütçede yoksul ve muhtaç bireyler için ayrılan ödeneği kullanma yetkisi verilmiş ve engelli bireylere yönelik faaliyetleri desteklemek amacıyla engelli merkezleri oluşturma yükümlülüğü getirilmiştir. Bu hüküm doğrultusunda,

büyükşehir belediye başkanı, sosyal yardım politikalarının etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamakla yükümlüdür. Özellikle engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını teşvik eden hizmetlerin geliştirilmesi, mevcut destek mekanizmalarının güçlendirilmesi ve erişilebilirlik standartlarının artırılması gibi konularda belediye başkanına önemli bir sorumluluk verilmiştir.

Kanunun ilgili maddesi, büyükşehir belediye başkanını yalnızca bir yönetici ve bütçe uygulayıcısı olarak değil, aynı zamanda dezavantajlı grupların sosyal refahını artırmaya yönelik politikaların aktif bir uygulayıcısı olarak konumlandırmaktadır. Engelli bireylere yönelik merkezlerin kurulması yükümlülüğü, belediyelerin sosyal politika üretme ve uygulama süreçlerindeki rolünü vurgulamakta olup, bu merkezler aracılığıyla rehabilitasyon, mesleki eğitim, danışmanlık ve sosyal destek hizmetlerinin sunulması hedeflenmektedir. Dolayısıyla, 5216 sayılı Kanun'un 18. maddesi, belediye başkanlarının sosyal yardım ve engelli hakları alanında doğrudan sorumluluk üstlenmesini gerektiren önemli bir düzenleme olup, engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik kapsamlı politikaların yerel yönetimler eliyle hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

o 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 24. maddesi kapsamında düzenlenen "Büyükşehir belediyesinin giderleri" başlığı altında, belediyelerin mali kaynaklarının hangi alanlara tahsis edileceği hüküm altına alınmıştır. Bu çerçevede, 1. maddenin (j) bendinde, büyükşehir belediyelerinin dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesiz bireyler ile engellilere yönelik sosyal hizmet ve yardımlara kaynak ayırması gerektiği belirtilmiştir. Bu düzenleme, belediyelerin sosyal devlet ilkesi doğrultusunda dezavantajlı gruplara yönelik yükümlülüklerini vurgulamakta ve yerel yönetimlerin yalnızca altyapı ve teknik hizmetlerden sorumlu olmadığını, aynı zamanda toplumsal refahı artırmaya yönelik sosyal politika araçlarını da etkin bir biçimde kullanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle dar gelirli ve dezavantajlı gruplara yönelik sosyal yardımların sistematik bir şekilde sunulması, belediyelerin sosyal hizmet alanındaki sorumluluklarının temel bir bileşeni olarak ele alınmaktadır.

Büyükşehir belediyeleri, bu hüküm doğrultusunda engelli bireylere yönelik sosyal hizmet ve destek mekanizmalarını geliştirmek, onların toplumsal hayata katılımını kolaylaştırmak ve yaşam kalitelerini artırmak amacıyla çeşitli projeler yürütmekle yükümlüdür. Bu kapsamda, erişilebilirlik düzenlemeleri, bakım ve rehabilitasyon hizmetleri, mesleki eğitim programları ve istihdama yönelik destekleyici politikalar büyükşehir belediyelerinin sosyal hizmet faaliyetleri içinde yer almaktadır. Sonuç olarak, 5216 sayılı Kanun'un 24. maddesi, büyükşehir belediyelerinin sosyal yardım ve hizmetler konusundaki

mali yükümlülüklerini açık bir şekilde tanımlamakta, engelli bireyler başta olmak üzere dezavantajlı grupların ihtiyaçlarına yönelik sürdürülebilir ve kapsayıcı politikalar geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

○ 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun kapsamında, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’na eklenen Ek Madde 1 (Ek: 1/7/2005-5378/40 md.), büyükşehir belediyelerinin engelli bireylere yönelik yükümlülüklerini genişleterek kurumsal yapıda önemli düzenlemeler getirmiştir. Bu madde uyarınca, büyükşehir belediyeleri bünyesinde engellilere yönelik bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık ile sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetlerini yürütmek amacıyla özel hizmet birimlerinin oluşturulması zorunlu hale getirilmiştir. Söz konusu birimler, yalnızca hizmet sunmakla kalmayıp, engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını artırmayı ve kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmayı hedefleyen yapılar olarak konumlandırılmıştır. Kanun hükmü, bu birimlerin faaliyetlerini engellilere hizmet amacı taşıyan vakıf, dernek ve üst kuruluşlarla işbirliği içinde yürütmesi gerektiğini belirterek, sivil toplum kuruluşları ile kamu kurumları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Böylece, engelli bireylere yönelik hizmetlerin katılımcı, bütüncül ve etkin bir yaklaşımla sunulması sağlanmaktadır. Ayrıca, söz konusu birimlerin kuruluş, görev, yetki, sorumluluk ve işleyişine ilişkin usul ve esasların, dönemin ilgili kurumu olan Özürlüler İdaresi Başkanlığı’nın görüşü alınarak İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanacak bir yönetmelik çerçevesinde belirlenmesi öngörülmüştür. Bu düzenleme, engelli hizmetlerinin belirli bir standart çerçevesinde yürütülmesini ve uygulamada bütünlük sağlanmasını garanti altına almak amacıyla oluşturulmuştur.

****5393 Sayılı Belediye Kanunu’nda Engellilere İlişkin Düzenlemeler**:**

○ 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nun “Belediyenin Görev ve Sorumlulukları” başlığı altında yer alan 14. maddenin (b) bendi, belediyelerin hizmet sunumunda benimsemesi gereken temel ilkeleri belirlemektedir. Bu hükme göre, belediye hizmetlerinin vatandaşlara en yakın noktalarda ve en uygun yöntemlerle sunulması esastır. Bu yaklaşım, yerinden yönetim ilkesine dayanarak, kamu hizmetlerinin erişilebilirliğini ve etkinliğini artırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, hizmet sunumunda engelli bireyler, yaşlılar, düşkünler ve dar gelirli vatandaşlar gibi dezavantajlı grupların ihtiyaçlarına uygun yöntemlerin uygulanması gerektiği vurgulanmaktadır. Böylece, belediye hizmetlerinin kapsayıcı ve eşitlikçi bir anlayışla yürütülmesi hedeflenmekte, sosyal adalet ilkesi çerçevesinde herkesin kamu hizmetlerinden yararlanabilmesine olanak sağlanmaktadır. Bu düzenleme, belediyelerin yalnızca altyapı ve temel hizmetler sunan idari birimler

olmaktan öte, toplumsal refahı artıran ve dezavantajlı bireyleri destekleyen sosyal politika aktörleri olarak hareket etmesini zorunlu kılmaktadır. Engelli bireylerin ve diğer hassas grupların ihtiyaçlarının hizmet planlamasında öncelikli bir unsur olarak değerlendirilmesi, sosyal belediyeçilik anlayışının gerekliliği ve kamu yönetiminde insan odaklı bir yaklaşımın benimsenmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

○ 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun "Belediye Başkanının Görev ve Yetkileri" başlıklı 38. maddesinin (n) bendi, belediye başkanının sosyal belediyeçilik kapsamında üstlenmesi gereken sorumlulukları açıkça ortaya koymaktadır. Bu hükme göre, belediye başkanı, bütçede yoksul ve muhtaç vatandaşlar için ayrılan ödeneğin kullanımından sorumludur. Böylece, dezavantajlı grupların sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik hizmetlerin etkin bir şekilde yürütülmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, engelli bireylere yönelik hizmetlerin planlanması, uygulanması ve geliştirilmesi belediye başkanının doğrudan sorumluluğunda olup, bu hizmetlerin kurumsal bir çerçevede sürdürülebilmesi için "engelliler merkezi" kurulmasını öngörmektedir. Bu düzenleme, engelli bireylerin toplumsal yaşama tam ve eşit katılımını sağlamak adına belediyelerin üstlenmesi gereken rolü güçlendirmekte ve kamu hizmetlerinde kapsayıcılığı temel bir ilke olarak benimsemektedir. Engelli bireylerin karşılaştığı yapısal engellerin ortadan kaldırılması, onların sosyal, kültürel ve ekonomik hayata aktif katılımını teşvik eden politikaların geliştirilmesi, belediye başkanının öncelikli görevleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla, belediye başkanına verilen bu yetki ve sorumluluk, yerel yönetimlerin sosyal politikalar üretme kapasitesini artırarak, engelli bireylere yönelik hizmetlerin sürdürülebilirliğini güvence altına alan önemli bir mekanizma işlevi görmektedir.

○ 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun "Belediyenin Giderleri" başlıklı 60. maddesinin (i) bendi, sosyal belediyeçilik anlayışı çerçevesinde yerel yönetimlerin finansal kaynaklarını hangi alanlara yönlendirmesi gerektiğini düzenlemektedir. Bu hükme göre, belediye bütçesinden dar geliri, yoksul, muhtaç ve kimsesiz bireyler ile engelli vatandaşlara yönelik sosyal hizmet ve yardımlar için harcama yapılması yasal bir yükümlülük olarak belirlenmiştir. Böylece, belediyelerin sosyal adalet ilkesi doğrultusunda toplumsal dayanışmayı güçlendiren politikalar geliştirmesi ve dezavantajlı gruplara yönelik destek mekanizmaları oluşturması teşvik edilmektedir. Söz konusu madde, belediyelerin yalnızca altyapı ve kentsel düzenlemelerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda sosyal refahın artırılmasına yönelik sorumluluklar üstlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, engelli bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması, sosyal yaşama katılımlarının sağlanması ve ekonomik bağımsızlıklarını güçlendiren programların hayata

geçirilmesi belediyelerin öncelikli görevleri arasına girmektedir. Bu yasal çerçeve, belediyelerin sosyal yardımlar konusunda keyfi hareket etmesini engelleyerek, belirlenen bütçe çerçevesinde sosyal hizmetlerin sistematik ve sürdürülebilir şekilde sunulmasını güvence altına almaktadır. Böylece, engelli bireylerin topluma tam ve eşit katılımı için gerekli mali ve kurumsal destek mekanizmaları güçlendirilmiş olmaktadır.

○ 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nun “Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım” başlıklı 77. maddesinin 1. fıkrası, belediyelerin hizmet sunumunda toplumsal dayanışmayı teşvik eden mekanizmalar oluşturmasını öngörmektedir. Bu hüküm kapsamında belediyeler; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardımlar, kütüphane, park, trafik ve kültürel faaliyetler gibi geniş bir hizmet yelpazesinde, özellikle yaşlılar, kadınlar, çocuklar, engelliler, yoksul ve muhtaç bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çalışmalarda gönüllü katılımı teşvik etmektedir. Buna göre, belediyeler, sosyal dayanışma ve katılımı artırmak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği sağlamak amacıyla gönüllü bireylerin desteğini içeren programlar uygulamakla yükümlüdür. Bu hüküm, yerel yönetimlerin yalnızca kamusal kaynaklara dayalı hizmet anlayışından öte, toplumun farklı kesimlerini sürece dahil eden bir yönetim modelini benimsemesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, belediyeler, gönüllülük esasına dayalı programlarla toplumsal sorumluluk bilincini artırarak kamu hizmetlerinin sürdürülebilirliğini güçlendirebilir ve sosyal hizmetlerin daha kapsayıcı hale gelmesine katkı sunabilir. Engelli bireyler açısından değerlendirildiğinde, bu hüküm, belediyelerin engellilere yönelik hizmetleri yalnızca kurumsal bir çerçevede değil, toplumsal farkındalık ve dayanışma temelinde de geliştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, 77. maddenin 1. fıkrası, belediyelerin sosyal politika uygulamalarında katılımı esas alan, gönüllülük bilincini teşvik eden ve kamu hizmetlerini daha erişilebilir hale getiren bir anlayışı benimsemesi gerektiğini ortaya koyan önemli bir düzenleme niteliğindedir.

4. Bağcılar Belediyesi’nin Engelli Bireyler İçin Yürüttüğü Uygulamalar ve Faaliyetler

Bağcılar Belediyesi tarafından 2010 yılında gerçekleştirilen Hane Halkı Araştırmaları’na göre, ilçede toplam 13.305 engelli birey yaşamaktadır². Bu rakam, yaklaşık %17,6’lık oranıyla Türkiye genelindeki engelli nüfus ortalamasının üzerinde yer almakta ve ilçedeki engelli bireylerin demografik

2 Elimizdeki veriler, Bağcılar Belediyesi tarafından 2010 yılında gerçekleştirilen Hane Halkı Araştırmaları’na dayanmaktadır ve bu tarihten itibaren ilçede engelli bireylerin demografik yapısına dair daha güncel verilere ulaşılamamıştır.

dağılımına ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Engelli bireylerin türlerine göre dağılımı incelendiğinde, %47'sinin ortopedik engelli, %17'sinin görme engelli, %17'sinin zihinsel engelli, %9'unun işitme ve konuşma engelli olduğu, kalan %8'lik kesimin ise diğer engel gruplarına dahil olduğu belirlenmiştir (Seyyar, 2013). Bu bulgular, Bağcılar ilçesinde engelli bireylerin yaşadığı sosyo-ekonomik koşulları, mekânsal erişilebilirlik durumlarını ve kamusal hizmetlere erişim düzeylerini değerlendirmek açısından kritik bir zemin oluşturmaktadır. Engelli bireylerin demografik dağılımına ilişkin bu veriler, onların toplumsal katılımını artırmaya yönelik sosyal politika geliştirme süreçlerinde yol gösterici niteliktedir. Özellikle engelli bireylerin yaşam kalitesini yükseltecek eğitim, istihdam ve erişilebilirlik politikalarının oluşturulmasında, bu tür ampirik verilerin analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır.

4.1. Engelli Sarayı

Bağcılar Belediyesi tarafından 2011 yılında inşa edilen Engelliler Sarayı, engelli bireylerin sosyal, kültürel, sanatsal ve mesleki gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla tasarlanmış çok yönlü bir merkezdir. Engelli bireylerin toplumsal yaşama aktif katılımını teşvik etmeyi hedefleyen bu yapı, erişilebilirlik standartlarına uygun teknik düzenlemeler içermekte olup, fiziksel ve bilişsel engelleri bulunan bireyler için özel olarak kurgulanmış mekânsal çözümler sunmaktadır. Engelliler Sarayı, fonksiyonel ve kapsamlı bir altyapıya sahiptir. Kapalı otopark, geniş fuaye alanları, çeşitli atölyeler, sinema ve tiyatro salonları gibi birimleri barındıran yapı, bireylerin sanatsal ve kültürel etkinliklere erişimini kolaylaştırmaktadır. Zemin kat, engelli bireylerin fiziksel rehabilitasyonunu destekleyici unsurlar içermekte olup, hidroterapi havuzu, görme engellilere yönelik yürüyüş parkuru, tekstil ve ahşap oyuncak üretim atölyeleri ile mağaza reyonlarına ev sahipliği yapmaktadır. Giriş kat, eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin sunulduğu birimlerden oluşurken, üst katlar daha çok bireysel gelişim ve sosyal etkileşimi destekleyici alanlara ayrılmıştır. Bu kapsamda, müzik ve sanat atölyeleri, psikolojik danışmanlık birimi, erişilebilir kütüphane, seminer salonları ve restoran gibi bölümler, engelli bireylerin hem kişisel gelişimlerini desteklemekte hem de sosyal hayata katılmalarını teşvik etmektedir (www.bagcilar.bel.tr, t.y.a). Engelliler Sarayı, yalnızca bir hizmet merkezi olmanın ötesinde, engelli bireylerin yeteneklerini geliştirebilecekleri, sosyalleşebilecekleri ve mesleki beceriler kazanabilecekleri çok boyutlu bir yaşam alanı sunmaktadır.

Saray, 2023 yılı boyunca engelli bireylerin mesleki, akademik ve sosyal gelişimlerine yönelik geniş kapsamlı eğitim ve etkinlikler düzenlemiştir. Bu kapsamda, mesleki eğitim programlarından toplam 2.000 engelli birey ve

yakını faydalanmıştır. İstanbul Medipol Üniversitesi iş birliğiyle yürütülen Engelsiz Üniversite Projesi kapsamında ise 1.270 engelli bireye eğitim verilerek sertifika almaları sağlanmıştır. Engelli bireylerin spor alanında aktif rol alabilmeleri amacıyla faaliyet gösteren Paralimpik Spor Merkezi, 8.800 kişinin katılımıyla büyük bir etkileşim yaratmıştır. Ayrıca, konuşma bozukluklarına yönelik olarak düzenlenen kekemelik eğitimi programından 400 kişi faydalanmıştır. Sosyal hayata katılımı teşvik etmek amacıyla gerçekleştirilen kültürel geziler ve etkinlikler, 90 farklı organizasyonla 9.500 engelli bireyin etkinliklerden yararlanmasını sağlamıştır (Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2023: 141). Bu veriler, Feyzullah Kıyıklık Engelliler Sarayı’nın 2023 yılı boyunca engelli bireylerin eğitim, spor ve sosyal yaşama entegrasyonunu destekleyen çok yönlü bir hizmet sunduğunu göstermektedir. Özellikle mesleki eğitim programları, paralimpik spor faaliyetleri ve Engelsiz Üniversite Projesi, bireylerin bağımsızlıklarını artırmaya yönelik önemli katkılar sunmuş; düzenlenen geziler ve sosyal etkinlikler ise toplumsal katılım süreçlerini desteklemiştir.

4.2. Engelsiz Afet Projesi

Bağcılar Belediyesi, Altın Karınca Belediyecilik Ödülleri kapsamında “Afet Yönetimi” kategorisinde, dünyada bir ilk olma özelliği taşıyan “Engelsiz Afet” projesiyle ödüle layık görülmüştür. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve YARKUR ile ortaklaşa yürütülen bu proje, engelli bireylerin afet durumlarında karşılaşılabileceği riskleri en aza indirerek tahliye süreçlerini etkin ve güvenli hâle getirmeyi amaçlamaktadır. Proje kapsamında, zihinsel, bedensel ve ortopedik engelli bireyler için özel eğitim programları düzenlenmiş ve Engelliler Sarayı’nda çeşitli uygulamalar hayata geçirilmiştir. Görme ve zihinsel engelli bireylerin tahliye süreçlerini hızlandırmak ve yönlendirmeyi kolaylaştırmak amacıyla “zilli tahliye yöntemi” geliştirilmiş ve bu sistem etkin şekilde uygulanmıştır. Ayrıca, tekerlekli sandalye kullanan ortopedik engelli bireylerin acil durumlarda hızlı ve güvenli tahliyesini sağlamak için her kata “acil durum tahliye sandalyeleri” yerleştirilmiştir (www.bagcilar.bel.tr, t.y.e). Bağcılar Belediyesi’nin bu yenilikçi çalışması, afet anlarında engelli bireylerin karşılaştığı engelleri ortadan kaldırmaya yönelik bütüncül bir yaklaşım sunarak, erişilebilir ve kapsayıcı bir afet yönetimi modeli oluşturmayı başarmıştır. Bu çerçevede, proje yalnızca yerel ölçekte değil, uluslararası alanda da örnek teşkil edecek nitelikte bir uygulama olarak dikkat çekmektedir.

4.3. Engelsiz Üniversite Projesi

Bağcılar Belediyesi Feyzullah Kıyıklık Engelliler Sarayı'nda hayata geçirilen "Engelsiz Üniversite", Türkiye'de bir ilk olma özelliği taşıyan yenilikçi bir eğitim modeli olarak dikkat çekmektedir. Bağcılar Belediyesi ve İstanbul Medipol Üniversitesi iş birliğiyle yürütülen bu proje, engelli bireylerin yükseköğrenime erişimini kolaylaştırmayı ve akademik gelişimlerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Proje kapsamında, alanında uzman akademisyenler tarafından 40 farklı branşta toplam 1600 engelli bireye eğitim verilmesi planlanmaktadır (www.bagcilar.bel.tr, t.y.f). Eğitim programları, engelli bireylerin bireysel yeteneklerini geliştirmeye, mesleki becerilerini artırmaya ve toplumsal hayata aktif katılımlarını sağlamaya yönelik özel olarak tasarlanmıştır. Bu proje, yükseköğretimde kapsayıcılığı ve erişilebilirliği artırarak engelli bireylerin eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanmasını hedeflemekte ve bu alanda önemli bir model oluşturmaktadır. Bu girişim, yalnızca akademik bilgi aktarımıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda engelli bireylerin sosyal entegrasyonunu destekleyen, özgüvenlerini artıran ve kariyer olanaklarını genişleten bir yapı sunmaktadır.

4.4. Uluslararası Engelliler Metot ve Hizmetleri Çalıştayı

Çalıştay, 13-15 Kasım 2015 tarihlerinde İstanbul'da, Bağcılar Belediyesi Engelliler Sarayı'nın ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı, Bağcılar Belediyesi ve Engelsiz Dünya Platformu iş birliğiyle düzenlenen bu etkinlik, engellilik alanında ulusal ve uluslararası bilgi ve deneyim paylaşımını teşvik etmeyi amaçlamıştır. Çalıştayı organizasyonunda, Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Necmettin Erbakan Üniversitesi de paydaş kurumlar olarak yer almış, etkinlik süresince alanında uzman akademisyenler, araştırmacılar ve uygulayıcılar engellilikle ilgili güncel metot ve hizmet modellerini çok boyutlu bir perspektifle ele almıştır. Engelli bireylerin eğitimi, sosyal hayata katılımı, istihdamı ve bağımsız yaşam becerileri gibi konuların bilimsel temelde tartışıldığı çalıştay, hem Türkiye'de hem de uluslararası düzeyde engellilik alanında politika üretimine ve uygulama süreçlerine yönelik önemli çıktılar sunmuştur (Akbolat, 2016: 135). Çalıştay, engellilik alanında sürdürülebilir ve kapsayıcı politikaların şekillendirilmesine katkı sağlayan önemli bir platform niteliği taşımaktadır.

4.5. Engelli Kariyeri Projesi

Türkiye Beyazay Derneği, engelli bireylerin istihdam süreçlerini desteklemek ve iş gücü piyasasına katılımlarını artırmak amacıyla 2010 yılında İŞKUR ve Bağcılar Belediyesi iş birliğiyle "Engelli Kariyeri" projesini hayata geçirmiştir. Bu proje, engelli bireylerin mesleki yeterliliklerini ve

ilgi alanlarını dikkate alarak onlara en uygun iş olanaklarını sunmayı, iş uyum süreçlerini desteklemeyi ve istihdamlarını sürdürülebilir kılmayı hedeflemektedir. Engelli Kariyeri, 14 yaş ve üzerindeki bedensel, hafif düzeyde zihinsel, işitme, konuşma ve görme engelliler ile süregelen hastalıklara sahip bireyleri hedef kitlesi olarak belirlemiş ve %40 ve üzeri engellilik raporu bulunan herkese hizmet vermektedir. Proje kapsamında, bireylerin mesleki yönelimlerini belirlemek amacıyla mesleki ilgi testleri uygulanmakta, böylece engelli bireylerin kendi yetkinliklerini keşfetmeleri ve uygun kariyer planları oluşturmaları sağlanmaktadır. Ayrıca, Engelli Kariyeri, yalnızca bireylere yönelik bir istihdam platformu olmanın ötesinde, işverenler için de bir rehberlik mekanizması oluşturarak, engelli birey istihdam etmek isteyen firmalara danışmanlık hizmeti sunmaktadır. Böylece, engelli bireylerin istihdama katılım sürecinde işverenlerin bilinçlendirilmesi ve iş yerlerinin engelli bireyler için daha erişilebilir hale getirilmesi amaçlanmaktadır (DOKA ve BYSGRUP, 2018: 25). Bu proje, engelli bireylerin ekonomik ve sosyal hayata daha aktif katılımlarını sağlamayı hedefleyen bütüncül bir istihdam modeli olarak, engelli bireylerin toplumsal entegrasyonunu destekleyen önemli bir girişim niteliği taşımaktadır.

4.6. İTO Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi

Bağcılar Belediyesi tarafından tahsis edilen arsa üzerine, İstanbul Ticaret Odası (İTO) tarafından inşa edilen Bağcılar İTO Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi, 2008-2009 eğitim-öğretim yılında hizmet vermeye başlamıştır. Otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocukların bireysel ihtiyaçlarına uygun şekilde yapılandırılan bu eğitim kurumu, yalnızca akademik gelişimi desteklemekle kalmayıp, aynı zamanda öğrencilerin bilişsel, sosyal ve duygusal becerilerini güçlendirmeye yönelik kapsamlı bir model sunmaktadır. Eğitim merkezinin ana binasında, otistik bireylerin eğitsel gereksinimlerini karşılamak amacıyla Bağcılar Rehberlik ve Araştırma Merkezi yer almakta olup, bunun yanı sıra aile eğitimi odaları, bireysel ve grup eğitim sınıfları, çift engelli sınıfları, atölyeler, oyun odaları, materyal odaları, müzik odası, rehberlik ve psikolojik danışma servisi ile uygulama odası gibi çeşitli eğitim ve destek birimleri bulunmaktadır. Öğrencilerin duyuşsal gelişimlerini desteklemek ve algılarını güçlendirmek amacıyla 2011-2012 eğitim-öğretim yılında faaliyete geçirilen “Duyu Algı Odası”, özel olarak tasarlanmış bir ortam sunarak bireylerin bilişsel ve duyuşsal bütünleşme süreçlerine katkı sağlamaktadır (Seyyar, 2013). Bağcılar İTO Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi, bütüncül eğitim anlayışıyla otizmlili bireylerin gelişimini destekleyen yenilikçi bir model olarak öne çıkmakta; akademik, sosyal ve duyuşsal gelişim süreçlerini

entegre bir yaklaşımla ele alarak özel eğitim alanında önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.

4.7. Engelsiz Havuz Projesi

İstanbul Kalkınma Ajansı'nın 2021 yılı Çocuklar ve Gençler Mali Destek Programı kapsamında desteklenen ve Bağcılar Kaymakamlığı, Bağcılar Belediyesi ve Medipol Üniversitesi iş birliğiyle yürütülen kapsamlı bir girişimdir. Proje, Türkiye'de ilk kez duyu bütünleme temelli su içi terapi modelini uygulamaya koyarak, engelli bireylerin aqua terapi ve hidroterapi süreçlerine su odaklı yöntemlerle katkıda bulunmayı amaçlamaktadır (www.bagcilar.bel.tr, t.y.b). Bu yenilikçi model, engelli bireylerin duyuusal, motor ve bilişsel gelişimlerini desteklemek üzere özel olarak tasarlanmış olup, suyun dengeleyici, rahatlatıcı ve rehabilite edici etkisini temel almaktadır. Proje kapsamında geliştirilen terapi programları, bireylerin fiziksel hareket kabiliyetlerini artırmanın yanı sıra, duyuusal farkındalıklarını geliştirmeye, kas tonusunu düzenlemeye ve genel yaşam kalitesini iyileştirmeye yönelik çok boyutlu bir rehabilitasyon süreci sunmaktadır.

4.8. Engelliler Akademisi Projesi

Bağcılar Belediyesi tarafından yürütülen Engelliler Akademisi Projesi, engelli bireylerin mesleki bilgi ve becerilerini geliştirerek ekonomik ve sosyal hayata katılımlarını artırmayı amaçlayan kapsamlı bir eğitim programı olarak hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında 1100 engelli birey için mesleki eğitimler düzenlenmiş, bireylerin iş gücü piyasasına entegrasyonu desteklenmiştir. Gerçekleştirilen eğitim programları sonucunda 1267 birey çeşitli alanlarda eğitim almış, böylece başlangıçta öngörülen katılımcı sayısı aşılmıştır. Proje, sayısal bir istihdam hedefi belirlemediği olmasına rağmen, eğitimlerden geçen bireyler arasında 146 kişi istihdam edilerek somut bir başarı elde edilmiştir. Proje çıktıları değerlendirildiğinde, planlanan hedeflerin ötesine geçilerek %115'lik (1267/1100) bir etkililik oranına ulaşıldığı görülmektedir. Bu sonuç, engelli bireylerin mesleki eğitimler yoluyla iş gücüne katılım potansiyelinin yüksek olduğunu ve benzer projelerin sürdürülebilirliği açısından önemli bir örnek teşkil ettiğini göstermektedir (İstanbul Kalkınma Ajansı, 2010: 13). Engelliler Akademisi Projesi, yalnızca mesleki eğitim sağlamakla kalmayıp, bireylerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına ve toplumsal hayata daha aktif katılmalarına olanak tanıyan yenilikçi bir model olarak dikkat çekmektedir.

4.9. Diğer Faaliyetler

☞ Bağcılar Belediyesi, “Birlikte Daha Güzel” sloganıyla engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik projeleri teşvik eden 2023 yılında “Engelsiz Projeler Yarışıyor” programını hayata geçirmiştir. Bu kapsamda, ergoterapi alanında kullanılacak prostetik ve ortez cihazların geliştirilmesine katkı sağlayan milli teknoloji hamlesi desteklenerek, özel gereksinimli bireylerin toplumsal bütünleşmesine yönelik yenilikçi çözümler üretilmesi amaçlanmaktadır (www.bagcilar.bel.tr, t.y.c). Programın temel hedefi, bireylerin sosyal sorumluluk bilincini güçlendirmek, teknolojik yetkinliklerini artırmak ve özgün, yerli ve milli kaynaklarla yenilikçi fikirlerini hayata geçirmelerini sağlamak suretiyle, engelli bireylerin günlük yaşamlarını kolaylaştıran sürdürülebilir çözümler üretmektir.

☞ Bağcılar Belediyesi, engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımını desteklemek amacıyla çeşitli hizmetler sunmaktadır. Bu kapsamda, 2023 yılı Faaliyet Raporu doğrultusunda, belediye bünyesinde engelli bireylerin ulaşımını kolaylaştırmak için 2’si resmi, 7’si kiralık olmak üzere toplam 9 adet Engelli Taşıma Aracı hizmet vermektedir (Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2023: 11). Ayrıca, belediye, engelli bireylerin istihdam edilmesine ve iş gücüne aktif katılımlarına büyük önem vermektedir. Bu doğrultuda, belediye bünyesinde 15 memur, 3 işçi ve Başak A.Ş. bünyesinde görev yapan 54 personel olmak üzere toplamda 72 engelli birey istihdam edilmektedir (Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2023: 16).

AK Parti Genel Merkezi’nde düzenlenen “Yerel Yönetimlerde Yenilikçi Sosyal Politikalar Çalıştayı”, yerel yönetimlerin sosyal politika alanındaki yenilikçi projelerini paylaşma ve başarılı uygulamaları yaygınlaştırma amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalıştay kapsamında, Bağcılar Belediyesi’nin Konuşma Bozuklukları Eğitim Kursu ile daha önce Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından ödüle layık görülen “Engel Tanımam” tiyatrosu, katılımcılar tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Bağcılar Belediyesi’nin sunduğu Konuşma Bozuklukları Eğitim Kursu, konuşma güçlüğü yaşayan bireylere yönelik kapsamlı bir destek mekanizması sunarak onların sosyal hayata katılımlarını artırmayı hedeflemektedir. Uzman eğitimciler eşliğinde uygulanan bu program, bireylerin iletişim becerilerini geliştirmelerine ve özgüven kazanmalarına katkı sağlamaktadır. Öte yandan, “Engel Tanımam” Tiyatrosu, engelli bireylerin sanatsal ifade yoluyla topluma katılımını teşvik eden öncü projelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Engelli bireylerin sanat aracılığıyla kendilerini ifade etmelerine olanak tanıyan bu tiyatro projesi, aynı zamanda toplumsal farkındalığı artırarak engelliliğe ilişkin önyargıların kırılmasını amaçlamaktadır (www.bagcilar.bel.tr, 2023).

Biruni Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Engelli Öğrenci Birimi, üniversitemizin öğrenci toplulukları ve Bağcılar Belediyesi Engelliler Sarayı'nın iş birliğiyle düzenlenen "Engelleri Birlikte Aşalım Sempozyumu", 7 Aralık 2022 tarihinde üniversitenin Reyhan Konferans Salonu'nda gerçekleştirilmiştir. Bu sempozyum, engelli bireylerin karşılaştığı zorluklara dikkat çekmek ve toplumsal farkındalığı artırmak amacıyla düzenlenmiştir (www.biruni.edu.tr, t.y.).

Bağcılar ilçesi genelinde, erişilebilir ve güvenli bir kentsel çevre oluşturma amacıyla kapsamlı bir altyapı düzenleme çalışması yürütülmüştür. Bu kapsamda, yeni açılan yolların yanı sıra kaldırımı bulunmayan veya onarılamayacak derecede yıpranmış olan, ekonomik ömrünü tamamlamış 80 cadde ve sokak, engelli bireyler ve yayalar için erişilebilirlik standartlarına uygun şekilde yeniden düzenlenmiştir. Gerçekleştirilen bu çalışmalar, engelli bireylerin şehir içindeki hareket özgürlüğünü artırarak toplumsal yaşama daha aktif katılımını sağlamayı ve herkes için güvenli bir ulaşım altyapısı oluşturmayı hedeflemektedir (Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2023: 53). Bunun yanında, engelli bireylerin kent içindeki ulaşımını kolaylaştırmak ve erişilebilirliği artırmak amacıyla, başvuruda bulunan vatandaşların talepleri değerlendirilmiş ve gerekli bilgi ve belgeleri eksiksiz sunan bireyler için uygun görülen alanlara engelli otopark çizimleri yapılmıştır. Bu uygulama, engelli bireylerin günlük yaşamlarını kolaylaştırmayı, şehir içinde bağımsız hareket edebilmelerini desteklemeyi ve ulaşımında karşılaştıkları fiziksel engelleri en aza indirmeyi amaçlamaktadır (Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2023: 66).

Bağcılar Belediyesi ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı İstanbul Kalkınma Ajansı iş birliğiyle hayata geçirilen Erişilebilir Bilim Projesi, özel gereksinimli bireylerin bilim ve teknolojiye erişimini artırmayı amaçlayan yenilikçi bir girişimdir. Bu proje, engelli bireylerin bilimsel bilgiye ulaşımını kolaylaştırmak, onların bilimsel düşünme becerilerini geliştirmek ve teknolojik yeniliklerden eşit düzeyde faydalanmalarını sağlamak üzere kurgulanmıştır (www.bagcilar.bel.tr, t.y.g).

☞ Engelsiz Dünya Dostu Festivali, Bağcılar Belediye Başkanı Abdullah Özdemir ve Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) Başkanı Mehmet Büyükekçi'nin katılımlarıyla Feyzullah Kıyıklık Engelliler Sarayı'nda gerçekleştirilmiştir. Festival kapsamında, engelli bireylerin sosyal hayata katılımını teşvik etmek ve toplumsal farkındalığı artırmak amacıyla çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. Bu doğrultuda, spor turnuvaları, müzik dinletileri, halk oyunları gösterileri ve farklı disiplinlerden sanatsal ve kültürel etkinlikler katılımcılarla buluşturulmuştur. Festival, engelli bireylerin

yeteneklerini sergileyebileceği, sosyalleşebileceği ve toplumsal bütünleşmeye katkı sunabileceği bir platform olarak önemli bir rol üstlenmiştir (Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2023: 138).

➤ İstanbul Aydın Üniversitesi Engelsiz Yaşam Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Bağcılar Belediyesi Engelliler Sarayı iş birliğiyle gerçekleştirilen “Engelsiz Mutfak” etkinliği, engelli bireylerin mutfak sanatlarına yönelik becerilerini geliştirmeyi ve toplumsal hayata daha aktif katılımlarını sağlamayı amaçlayan yenilikçi bir uygulama olarak öne çıkmaktadır. Etkinlik, İstanbul Aydın Üniversitesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü’nün uygulama mutfaklarında düzenlenmiş olup, fiziksel ve zihinsel engelli toplam 20 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir (Albak Yalınız ve Demir, 2019: 320). Bu etkinlik kapsamında, katılımcılar temel mutfak becerileri, hijyen kuralları, gıda hazırlama teknikleri gibi konularda eğitim almış, aynı zamanda gastronomi alanında kendilerini geliştirme fırsatı yakalamışlardır.

➤ Bağcılar Belediyesi Engelliler Meclisi tarafından düzenlenen “Hep Birlikte Haydi Kampa” projesi, Florya’da engelli bireyler ve ailelerinin katılımıyla hayata geçirilmiştir. İlçede yaşayan tüm engelli bireylerin, ailelerinin refakatinde katıldığı bu özel kamp, bir hafta boyunca çeşitli etkinliklerle devam etmiştir. Kamp süresince engelli bireylere yalnızca bir tatil deneyimi sunulmakla kalmamış, spor, eğitim ve entegrasyon süreçlerini destekleyici etkinlikler de gerçekleştirilmiştir. Doğayla iç içe bir ortamda düzenlenen program kapsamında katılımcılar, şehir hayatının gürültüsünden uzaklaşarak, kuş sesleri eşliğinde keyifli gezilere çıkmış, sosyalleşme imkânı bularak çeşitli oyunlar oynamış ve müzik eşliğinde denizin huzur verici manzarasını seyretme fırsatı yakalamıştır (www.bagcilar.bel.tr, t.y.d). Bu kamp, engelli bireylerin sosyal hayata katılımlarını artırmak, özgüvenlerini geliştirmek ve aileleriyle birlikte kaliteli zaman geçirmelerini sağlamak amacıyla düzenlenmiş olup, hem bireysel gelişime hem de toplumsal farkındalığa katkı sunan önemli bir sosyal sorumluluk projesi niteliği taşımaktadır.

➤ Feyzullah Kıyıklık Engelliler Sarayı’nda gerçekleştirilen “Seni Duyuyorum” Şurası, engelli bireylerin karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerilerinin ele alındığı önemli bir platform olmuştur. Şura kapsamında, alanında uzman isimler engelli bireylerin eğitim, sağlık, sosyal hayat ve istihdam süreçlerinde karşılaştıkları zorluklara dair kapsamlı değerlendirmelerde bulunmuş ve bu konularda izlenmesi gereken stratejileri tartışmıştır (Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2023: 139). Ayrıca, Bağcılar Belediyesi, engelli bireylerin günlük yaşamda daha bağımsız hareket edebilmelerini desteklemek amacıyla manuel tekerlekli sandalye yardımı

gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda, 2023 yılı içerisinde toplam 442 engelli bireye manuel tekerlekli sandalye temin edilerek mobilitelerinin artırılması sağlanmıştır (Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu, 2023: 147).

Bağcılar Belediyesinin, engelli bireylerin toplumsal yaşama aktif katılımını sağlamak amacıyla gerçekleştirdiği bu uygulama ve faaliyetler engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmayı, onların sosyal hayatta daha bağımsız hareket etmelerini sağlamayı ve toplumda farkındalık yaratmayı hedeflemektedir. Aşağıda, Bağcılar Belediyesi'nin engellilere yönelik gerçekleştirdiği başlıca uygulama ve faaliyetler tablo şeklinde özetlenmiş ve bu faaliyetlerin etkililiği ile ilgili bazı önerilerde bulunulmuştur.

Tablo 2. Bağıçlar Belediyesi’nin Engelli Bireylere Yönelik Politikaları: Kapsamlı Bir Değerlendirme

Kategori	Proje / Faaliyet Adı	Açıklama	Etkisi / Sonuçları	Etkileyici Unsurlar	Yenilikçi Yönü	Öneri
Eğitim	Engelsiz Üniversite Projesi	Engelli bireylerin akademik gelişimini destekleyen eğitim programı	1.270 engelli birey eğitim aldı, sertifikalandırıldı	Türkiye’de engelliler için ilk yükseköğrenim modeli	Üniversite ve belediye iş birliğiyle erişilebilir eğitim	Online eğitim platformlarıyla desteklenmeli
Mesleki Eğitim	Engelliler Akademisi Projesi	Engelli bireylere mesleki beceriler kazandırma	1267 engelli birey eğitim aldı, 146 kişi istihdam edildi	%115 başarı oranı, geniş istihdam ağı	Meslek eğitiminde engellilere özel bireysel planlama	Özel sektörlle iş birliği artırılmalı
Sosyal Destek	Engelli Sarayı	Engelli bireylerin sanatsal, kültürel ve mesleki gelişimi için merkez	Engelli bireylerin sosyal hayata katılımı artırıldı	Çok yönlü rehabilitasyon ve sosyal katılım merkezi	Erişilebilir bina tasarımı, kapsayıcı sosyal merkez	Daha fazla atölye ve eğitim programı eklenmeli
Spor ve Rehabilitasyon	Paralimpik Spor Merkezi	Engelli bireylerin spor aktivitelerine katılımını teşvik etme	8.800 engelli birey spor faaliyetlerine katıldı	Türkiye’nin en büyük paralimpik spor merkezlerinden biri	Paralimpik branşlarda engelli sporculara profesyonel destek	Sporu yetiştirme programları genişletilmeli
Afet Yönetimi	Engelsiz Afet Projesi	Engelli bireyler için afetlerde güvenli tahliye sistemleri geliştirme	Engelli bireylerin afetlerde güvenliği artırıldı	Dünyada bir ilk olarak zilli tahliye yöntemi geliştirildi	Akalı tahliye sistemleri, afet anında erişilebilir güvenlik	Afet tatbikatları düzenlenmeli, farkındalık artırılmalı
İstihdam	Engelli Kariyer Projesi	Engelli bireylerin iş gücüne katılımını destekleme	Engelli bireylere uygun iş olanakları sağlandı	Mesleki yönelim testleriyle bireye özel kariyer planı	Engelli istihdamında sürdürülebilir ve danışmanlık temelli model	Engelli girişimciliği desteklenmeli

Özel Eğitim	İTO Onüçüncü Çocuklar Eğitim Merkezi	Otuzmli bireyler için özel eğitim merkezi	OSB'li bireylerin akademik ve sosyal gelişimi desteklendi	Bireysel ve grup eğitim sınıfları, duyu algı odası	Duyu bütünleme ve özel eğitim metodolojisinin entegre edilmesi	Ailelere yönelik eğitim programları artırılmalı
Fiziksel Erişilebilirlik	Engelsiz Havuz Profesi	Duyu bütünleme temelli su içi terapi modeli	Engelli bireylerin fiziksel ve bilişsel gelişimi desteklendi	Türkiye'de ilk su içi terapi modeli	Hidroterapi ve aqua terapiyi entegre eden ilk proje	Engelli çocuklar için özel yüzmeye kursları açılmalı
Farkındalık ve Toplumsal Katılım	Uluslararası Engelliler Metot ve Hizmetleri Çalıştayı	Engelli bireylerin ulusal ve uluslararası bilgi paylaşımı	Politika geliştirme süreçlerine bilimsel katkı sağlandı	Alanında uzman akademisyen ve kurumlarla ortak çalışma	Engelli bireylerin uluslararası bilgi paylaşımına öncülük	Çalıştay sonuçları uluslararası raporlarla paylaşılmalı
Sanatsal ve Kültürel Katılım	Engel Tanınamam Tiyatrosu	Engelli bireylerin sanatsal etkinliklere katılımını teşvik etme	Engelli bireylerin sanatsal özgüveni ve sosyal becerileri artırıldı	Cumhurbaşkanı tarafından ödüllendirilen bir proje	Engelli bireylerin tiyatroyla topluma entegrasyonu	Daha fazla şehirde turneler düzenlenmeli
Kentsel Erişilebilirlik	Yol ve Kaldırım Düzenlemeleri	80 cadde ve sokakın engellilere uygun hale getirilmesi	Engelli bireyler için güvenli yaya erişimi sağlandı	Modern kentsel erişilebilirlik standartları uygulandı	Akallı şehir planlamasında engellilere özel yol çözümleri	Erişilebilir toplu taşıma araçları artırılmalı
Sosyal Etkinlikler	Engelsiz Dünya Dostu Festivali	Engelli bireylerin sanatsal ve spor etkinliklerine katılımı	Engelli bireylerin toplumsal etkileşimi artırıldı	Ulusal çapta farkındalık yaratan geniş çaplı festival	Engellilere özel sosyal ve sanatsal etkinliklerin bütünleşmesi	Festival süresi uzatılmalı, etkinlik çeşitliliği artırılmalı
Sağlık ve Rehabilitasyon	Engelsiz Mutfak	Engelli bireyler için gastronomi eğitimi	20 engelli birey mutfak becerileri kazandı	Gastronomi ve mutfak sanatlarıyla sosyal entegrasyon sağlandı	Engellilere mutfak becerileri kazandıran ilk program	Daha fazla engelli bireyin katılımı sağlanmalı
Sosyal Kamp	Hep Birlikte Haydi Kampa	Engelli bireyler için doğayla iç içe kamp programı	Engelli bireylerin sosyalleşmesi ve doğayla etkileşimi sağlandı	Doğada rehabilitasyon temelli bir sosyal katılım projesi	Engelli bireyler için doğa kampı temelli rehabilitasyon	Kamp süreleri artırılmalı, farklı illerde de uygulanmalı
Toplumsal Bilinçlendirme	Seni Duyuyorum Şurası	Engelli bireylerin sorunlarına çözüm önerileri geliştirme	Engelli bireyler yönelik politika önerileri oluşturuldu	Toplumsal farkındalık yaratmaya yönelik geniş katılım platformu	Engellilerin doğrudan görüş sunduğu interaktif politika geliştirme	Kamu kurumlarıyla ortak çalışmalar artırılmalı

Tablo 2, Türkiye’de engelli bireylerin eğitime, istihdama, sosyal hayata ve fiziksel çevreye erişimini artırmayı amaçlayan projeleri kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Eğitim ve mesleki gelişim, sosyal destek, afet yönetimi, istihdam, erişilebilirlik, sanatsal ve kültürel katılım gibi çeşitli kategorilerde yürütülen bu projeler, yenilikçi yaklaşımlar ve geniş etki alanlarıyla öne çıkmaktadır. Üniversite-belediye iş birlikleri, bireyselleştirilmiş mesleki planlamalar, akıllı tahliye sistemleri, erişilebilir şehir çözümleri ve paralimpik spor desteği gibi unsurlar projelerin özgün yönlerini oluştururken, sürdürülebilirlik ve yaygınlaştırılabilirlik açısından özel sektörle iş birliklerinin artırılması, dijital platformların daha etkin kullanılması ve kamu politikalarına entegrasyon sağlanması önerilmektedir.

Sonuç

Belediyeler, toplumsal sorunları tespit etme ve çözüm üretme süreçlerinde kritik bir konuma sahiptir. Özellikle engelli bireylerin temel hak ve hizmetlere erişimde karşılaştıkları fiziksel, sosyal ve yapısal engellerin giderilmesinde yerel yönetimlerin rolü hayati önem taşımaktadır (Ak, 2024: 18). 21. yüzyılın başlarından itibaren, özellikle 2005 yılındaki yasal reformlarla, dezavantajlı bireylerin korunması ve desteklenmesine yönelik yetki ve sorumlulukların önemli bir kısmı belediyelere devredilmiştir. Bu çerçevede, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu, engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak adına belediyelere çeşitli yükümlülükler getirmiştir. 5216 Sayılı Kanun, büyükşehir belediyelerine engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını destekleme, erişilebilirlik standartlarını sağlama ve sosyal entegrasyonu güçlendirme görevlerini yüklemiştir. 5393 Sayılı Belediye Kanunu ise, engelli bireylerin kamu hizmetlerinden eşit şekilde yararlanmasını sağlama zorunluluğu getirmiş, ulaşım ve kamusal alan düzenlemelerinde erişilebilirlik perspektifinin gözetilmesini şart koşmuştur. Ayrıca, gönüllü katılım mekanizmalarının teşvik edilmesiyle, engellilere yönelik hizmetlerin daha katılımcı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın odak noktasını oluşturan Bağcılar Belediyesi, 5393 Sayılı Belediye Kanunu kapsamında yerel yönetimlere yüklenen sosyal sorumluluklar doğrultusunda, özellikle 2005 yılında yürürlüğe giren 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile birlikte engelli bireylere yönelik kapsamlı hizmetler sunmaya başlamıştır. Belediye, yasal düzenlemeler çerçevesinde engelli bireylerin toplumsal hayata tam ve eşit katılımını sağlamak amacıyla çeşitli projeler geliştirmiştir. Bu kapsamda erişilebilir kentsel mekân düzenlemeleri, mesleki eğitim programları, sosyal destek hizmetleri ve kültürel-sportif faaliyetler hayata geçirilmiştir. Bu doğrultuda

Bağcılar Belediyesi'nin en dikkat çekici uygulamalarından biri, engelli bireylerin eğitim, istihdam, rehabilitasyon ve sosyal entegrasyon süreçlerini desteklemek üzere tasarlanan Engelliler Sarayı'dır. Bu merkez, yalnızca fiziksel erişilebilirliğiyle değil, aynı zamanda sunduğu kapsamlı hizmetlerle de öne çıkmaktadır. Mesleki eğitim kursları, sosyal ve kültürel etkinlikler, rehabilitasyon hizmetleri ve psiko-sosyal destek programları aracılığıyla engelli bireylerin bağımsız yaşam becerilerini geliştirmelerine ve istihdam süreçlerine katılımlarını artırmalarına katkı sağlamaktadır.

Bağcılar Belediyesi tarafından engelli bireylerin sosyal, ekonomik, akademik ve fiziksel yaşam kalitesini artırmaya yönelik geliştirilen projeler, yerel yönetimlerin kapsayıcı sosyal politikalar üretmedeki rolünü ortaya koymaktadır. Eğitim, istihdam, rehabilitasyon ve sosyal entegrasyon alanlarında hayata geçirilen yenilikçi uygulamalar, yerel düzeyde fark yaratmaktadır. Özellikle “Engelsiz Üniversite Projesi” ve “Engelliler Akademisi Projesi”, eğitimde fırsat eşitliğini teşvik ederken, “Engelli Kariyeri Projesi” bireylerin iş gücü piyasasına entegrasyonunu desteklemektedir. “Paralimpik Spor Merkezi” ve “Engelsiz Havuz Projesi” fiziksel rehabilitasyonu güçlendirirken, “Engel Tanınam Tiyatrosu” ve “Engelsiz Mutfak” sosyal ve sanatsal katılımı artırmaktadır. “Engelsiz Afet Projesi” ise afet anlarında engelli bireylerin karşılaşabileceği riskleri en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Bu projeler, sürdürülebilir ve geliştirilebilir nitelikte olup, kamu politikalarıyla bütünleşik bir anlayışla yürütülmelidir. Özel sektör ve akademik kurumlarla iş birlikleri güçlendirilerek daha geniş kitlelere ulaşılması sağlanmalıdır. Ayrıca, dijital platformlar aracılığıyla erişilebilir eğitim ve farkındalık kampanyalarının yaygınlaştırılması, toplumsal katılımı artıracaktır.

Sonuç olarak, Bağcılar Belediyesi'nin kapsayıcı ve sürdürülebilir yaklaşımı, yerel yönetimlerin sosyal devlet anlayışı çerçevesinde engelli bireylerin toplumsal bütünleşmesini destekleyen politikalar geliştirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu uygulamaların diğer belediyeler tarafından model alınması, kapsayıcı kent yönetimi açısından kritik bir adım olacaktır.

Kaynakça

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021). 2030 Engelsiz Vizyon. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. <https://www.aile.gov.tr> (2.02.2025).
- Ak, Y. (2024). Belediyelerin Engelli Memnuniyetine Katkıları. *SETA ANALİZ*, (407), Seta Yayınları: İstanbul. ISBN: 978-625-6583-27-6
- Akbolat, A. (2016). I. Uluslararası Engellilik ve Din Sempozyumu. *Mizânü’l-Hak: İslami İlimler Dergisi*, (2), 135-142.
- Albak Yalınmaz, F., ve Demir, N. (2019). Engelsiz Birey Engelsiz Mutfak. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 314-323.
- Andrews, E. E. (2017). Disability Models. in Practical Psychology in Medical Rehabilitation, M. A. Budd, S. Hough, S. T. Wegener, and W. Stiers (Ed.). (Berlin: Springer International Publishing). 77-83. DOI 10.1007/978-3-319-34034-0_9
- Aysoy, M. (2008). *Hayatı Paylaşmak İçin Engel Çok*. Açık Kitaplar: İstanbul.
- Bağcılar Belediyesi Faaliyet Raporu. (2023). 2023 Faaliyet Raporu. https://www.bagcilar.bel.tr/BBImages/Slider/Image/bb_faaliyetraporu2023.pdf (5.01.2025).
- Balcı, S. (2013). *Osmanlı Devleti’nde Engelliler ve Engelli Eğitimi Sağır Dilsiz ve Körler Mektebi*. Libra Yayıncılık: İstanbul.
- Begon, J. (2021). Disability: A Justice-Based Account. *Philosophical Studies*, 178(3), 935–962. <https://doi.org/10.1007/S11098-020-01466-3>
- Belediye Kanunu. (2005). Resmî Gazete: 13 Temmuz 2004, Sayı 25874.
- Burcu, E. (2015). Türkiye’de Yeni Bir Alan: ‘Engellilik Sosyolojisi’ ve Gelişimi. *Sosyoloji Konferansları*, (52), 319-341. DOI: 10.18368/IU/sk.21828
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004). Resmî Gazete: 23 Temmuz 2004, Sayı 25531.
- Çamur, A., & Arap, İ. (2023). Türkiye’de Engellilik Politikasının Gündeme Gelmesinde Uluslararası Aktörlerin Etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (57), 1-19. <https://doi.org/10.30794/pausb.1228006>
- Çılğın, T. (2021). Sosyal Demokrat Refah Devletlerinin Engellilere Yönelik Sosyal Politikaları: İsveç Örneği. *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 129-152.
- Çitil, M., ve Üçüncü, M. K. (2018). Türkiye’de Engelli Hakları ve Engelliler Hukuku’nun Durumu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (35), 233-278.
- DOKA ve BYSGRUP. (2018). TR90 Bölgesi Engelli Profili Ve İhtiyaç Analizi Raporu. K. Sözer (Proje Yön.), Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 1-85.
- DPT. (1963). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf (1.02.2025).

- DPT. (1968). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/ikinci_Bes_Kalkinma_Plani-1968-1972.pdf (1.02.2025).
- DPT. (1973). Yeni Strateji ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977). R 338-9561 N. 2, Yayın no: 1262, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yeni-Strateji-ve-Kalkinma-Plani_Ucuncu-Bes-Yil_1973_1977.pdf (1.02.2025).
- DPT. (1979). Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983). R 338-9561 N. 2, Yayın no: 1664, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Dorduncu-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani_1979_1983.pdf (1.02.2025).
- DPT. (1985). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989). <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Besinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-1985-1989.pdf> (1.02.2025).
- DPT. (1989). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf (1.02.2025).
- DPT. (1995). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1996-2000.pdf (1.02.2025).
- DPT. (2000). Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uzun_Vadeli_Strateji_ve_Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf (1.02.2025).
- Drake, R. F. (1999). Understanding disability policies. London: Macmillan.
- Erten, Ş., ve Aktel, M. (2016). Ulusal Program Ve Düzenli İlerleme Raporları Çerçevesinde Türkiye'nin Engelli Politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(4), 1275-1297.
- Gallagher, K.S. (1992) Shaping School Policy: Guide To Choices, Politics And Community Relations. California: Corwin Press Inc.
- Genç, Y., ve Çat, G. (2013). Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1), 363-394. <https://doi.org/10.17550/AID.72817>
- Hahn, H. (1985). Toward a Politics of Disability: Definitions, Disciplines, and Policies. University of Southern California. <https://www.independentliving.org/docs4/hahn2.html> (30.01.2025).
- İnce, H. O., Babaoğlu, C., ve Akkaya, A. Y. (2016). Belediye Hizmetleri Ve Engelli Vatandaşların Beklentileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 6(2). 86-109.
- İstanbul Kalkınma Ajansı. (2010). Sosyal İçerme ve Toplumsal Bütünleşme Mali Destek Programı. Uygulama Sonrası Değerlendirme Raporu. 1-76.

- İş Kanunu. (2003). Resmî Gazete: 10 Haziran 2003, Sayı 2513.
- Jennings, R.E. (1977) Education And Politics: Policy-Making In Local Education Authorities. London: B. T. Batsford Limited.
- Jongbloed, L. (2003). Disability Policy in Canada. *Journal of Disability Policy Studies*, 13(4), 203–209. <https://doi.org/10.1177/104420730301300402>
- Kahraman Güloğlu, F. ve Kala, A.S. (2020). Toplumsal Bir Olgu Olarak Engellilik Ve Türk Hukuk Sistemine Yansımaları. F. Kahraman Güloğlu ve E. S. Kala (Ed.). *Disiplinlerarası Sosyal Hizmet Çalışmaları – 1* (s. 59-83) içinde. Ekin Yayınevi: Bursa.
- Kalaycı, S. (2020). Engelli Bireylerin Kamusal Hizmetlere Erişebilmesinde Belediyelerin Yeri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, “Erişilebilirlik” Özel Sayısı 1, 83-104. DOI: 10.21560/spcd.vi.817709
- Kalaycı, S. ve Akin, A. (2019). Engellilere Yönelik Yerel Sosyal Hizmetlerde Belediyelerin Yeri: Malatya Büyükşehir Belediyesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22 (2), 663-674.
- Kapani M. (2011). Politika Bilimine Giriş. Bilgi Yayınevi: Ankara.
- Kara, B. (2016). Türkiye’de Engelli Bireylerin Yasal Hakları ve Uygulamadaki Yeri. *Akademik Sosyal Bilimler Çalışmaları Dergisi*. 48(2), 249-260
- Майданик, С. В. (2020). European Union Disability Policy: Supranational Level Of Legal Regulation. *Problems of Legality*, 150, 332–353. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.150.209404>
- Metin, B. (2017). Engellilere Yönelik Sosyal Politikalarda Yerel Yönetimlerin Rolü: Keçiören Belediyesi Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 320-344.
- Miettinen, S. (2012). Understanding Disability Policy. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 14(3), 284–287. <https://doi.org/10.1080/15017419.2012.672198>
- Nudzor, H. (2009). What Is “Policy”, a Problem-Solving Definition or a Process Conceptualisation?. *Educational Futures 2* (1), 85-96. <https://educationstudies.org.uk/journal/cf/volume-2-1-2009/>
- Oliver, M. (1996). Understanding Disability: From Theory to Practice. New York, Palgrave.
- Örtülü, S. (2019). Türkiye’de Engelli Politikaları Ve Belediyelerin Rolü: Konya Büyükşehir Belediyesi Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu MEHMETBEY Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Özgökçeler, S. ve Alper, Y. (2010). Özürlüler Kanunu’nun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 33-54.

- ÖZİDA ve DİE (2004). Türkiye Özürlüler Araştırması 2002, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası: Ankara.
- Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (1997). Resmî Gazete: 30 Mayıs 1997, Sayı 23004.
- Pektaş, E.K. (2010). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunları, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(1), 5-22.
- Seyyar, A. (2013). *Bağcılarda Engelli Politikaları ve Engellilere Yönelik Uygulamalar*. R. Bozlağan (Ed.). Bağcılar Perspektifi (s. 155-177) içinde. Kültür Yayınları : İstanbul.
- Sözen, H., ve Göküş, M. (2023). Büyükşehir Belediyelerinde Engelli Vatandaşlara Sunulan Hizmetlerin Karşılaştırmalı Bir Analizi. 1. Basım, Nobel Bilimsel Yayınevi: Ankara.
- Suárez-Escudero, J. C. (2014). Discapacidad y neurociencias: la magnitud del déficit neurológico y neuro psiquiátrico. 30(4), 290-299.
- Sunal O. (2011). Sosyal Politika: Sosyal Devlet Açısından Kurumsal Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 66(3), 283-305.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf (2.02.2025).
- T.C. Engelliler Hakkında Kanun. (2005). Resmî Gazete: 7 Temmuz 2005, Sayı 25868.
- T.C. İçişleri Bakanlığı/Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü (t.y.). Mülki İdare Birimleri. <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx> (3.03.2025).
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. (2021). Ulaşımın Kalbi: Kentsel Ulaşım ve Erişilebilir Ulaşım!. Ulaştırma Sektörel Operasyonel Programı adına. Afşar Medya Matbaacılık San. Tic. A.Ş: Ankara.
- Tellioglu, S. (2019). Türkiye’de Engellilere Yönelik Sosyal Hizmetlerin Ve Politikaların Tarihçesi. *The Journal of Academic Social Sciences*, 88(88), 818-832. <https://doi.org/10.16992/ASOS.14871>
- Tøssebro, J. (2016). Scandinavian Disability Policy: From Deinstitutionalisation To Nondiscrimination And Beyond. *ALTER, European Journal of Disability Research*, 10(2), 111-123.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1961). Resmî Gazete: 9 Temmuz 1961, Sayı 334.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). Resmî Gazete: 9 Kasım 1982, Sayı 17863.

- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu. (2016). Resmî Gazete: 20 Nisan 2016, Sayı 29690.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], (2023). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685> (29.01.2025).
- Uludağ Güler, Ç., ve Çakı, N. (2021). Büyükşehir Belediyelerinin Engellilere Yönelik Hizmetlerinin İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi/ Turkish Journal of Geographical Sciences*, 19(1), 92-127, doi: 10.33688/aucbd.847546
- United Nations [UN]. (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities. <http://www.un.org/esa/socdev/enable/rights/convtexte.htm> (29.01.2025).
- WHO. (1993). International Classification of Impairments Disabilities and Handicaps. World Health Organization, Geneva.
- World Health Organization [WHO]. (2011). World Report on Disability. <https://www.who.int/publications/i/item/world-report-on-disability> (29.01.2025).
- www.bagcilar.bel.tr, (2023). Bağcılar Belediyesi’nin Engellilere Yönelik Projeleri Takdir Topladı. <https://www.bagcilar.bel.tr/haber/5583/bagcilar-belediyesinin-engellilere-yonelik-pr> (4.01.2025).
- www.bagcilar.bel.tr, (t.y.a). Feyzullah KIYIKLIK Engelliler Sarayı. <https://www.bagcilar.bel.tr/tesis/35/feyzullah-kiyiklik-engelliler-sarayi> (4.01.2025).
- www.bagcilar.bel.tr, (t.y.b). Kazım Karabekir Engelsiz Yüzme Havuzu. <https://www.bagcilar.bel.tr/tesis/48/kazim-karabekir-engelsiz-yuzme-havuzu> (5.01.2025).
- www.bagcilar.bel.tr, (t.y.c). Engelsiz Projeler Yarışıyor. <https://www.bagcilar.bel.tr/duyuru/702/engelsiz-projeler-yarisiyor> (5.01.2025).
- www.bagcilar.bel.tr, (t.y.d). Kamp yapmaya engel yok. <https://www.bagcilar.bel.tr/haber/18/kamp-yapmaya-engel-yok> (5.01.2025).
- www.bagcilar.bel.tr, (t.y.e). Bağcılar Belediyesi “Engelsiz Afet” Projesiyle Altın Karınca Ödülünü Aldı. <https://www.bagcilar.bel.tr/haber/3578/bagcilar-belediyesi-engelsiz-afet-projesiyle> (5.01.2025).
- www.bagcilar.bel.tr, (t.y.f). Türkiye’nin İlk Engelsiz Üniversitesi Bağcılar’da Açıldı. <https://www.bagcilar.bel.tr/haber/4051/turkiyenin-ilk-engelsiz-universitesi-bagcilar> (5.01.2025).
- www.bagcilar.bel.tr, (t.y.g). Erişilebilir Bilim Projesi’nin Tanıtımı, Bakan Mustafa Varank’ın katılımıyla yapıldı. <https://www.bagcilar.bel.tr/haber/5384/crisilebilir-bilim-projesinin-tanitimi-bakan> (5.01.2025).

- www.biruni.edu.tr, (t.y.). Engelleri Birlikte Aşalım Sempozyumu'nda Bir Araya Geldik!. <https://www.biruni.edu.tr/haberler/duyurular/engelleri-birlikte-asalim-sempozyumu-nda-bir-araya-geldik#:~:t> (5.01.2025).
- Yazıcı E. ve Yemişçi D.A (2010). Engellilere İlişkin Sivil Toplum Kuruluşlarının Sorunları: İzmir İli Bakımından Bir Değerlendirme, II. *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu*, 5 Kasım 2010, Pamukkale Üniversitesi, İİBF. 187-215.
- Yılmaz, H., ve Acar, A. (2021). Sosyal Devlet Olabilmenin Anahtarı: Sosyal Politikalar Geliştirebilmek. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(37), 4738-4759. <https://doi.org/10.26466/opus.902955>
- Zakrzewska-Manterys, E. ve Niedbalski, J. (2018). Od Redaktorów: W Drodze Ku Tożsamości – Doświadczenie I (Re)Definiowanie Niepełnosprawności. 14(3), 6–11.

